

«Heim te Helgeland»

Om tilbakeflytting til Helgeland blant
unge voksne med høyere utdanning

Trine Rimer

SPL-6900

Masteroppgave i stedsutvikling

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Institutt for planlegging og lokalsamfunnsforskning
Høsten 2012

Forord

Denne oppgaven har vært en del av et erfaringsbasert masterprogram i stedsutvikling, som har gått over 3 år basert på distansestudier (nettstudier med samlinger) ved Universitetet i Tromsø. Studiet har gitt meg innsikt i kommunikativ planlegging og stedsutviklingsprosesser både med tanke på fysiske forhold, politikk, kultur og næring som viktige dimensjoner ved steders utvikling.

Arbeidet med oppgaven om tilbakeflytting til min egen heimregion har vært spennende og lærerik prosess fra idéfase ved oppstarten av studiet og fram til slutføring og innlevering i november 2012. Stedsutvikling, bolyst og tilflytting er tema som blir stadig mer aktuelt, både fordi regioner i større utstrekning konkurrerer om å gjøre seg attraktive for investorer, næringsliv, besøkende og innbyggere – og fordi de unge i flyttemodus gjør bevisste valg vedrørende hvor de ønsker å etablere seg. Ferden har gått gjennom ulike teoretiske retninger innen stedsutvikling og empiri rundt tilbakeflytting, og gjennom samtaler med studenter, tilbakeflyttere, næringsliv og politikere. Det har gitt meg en dypere forståelse for fagområdet og hvordan sted og mennesker gjensidig påvirker hverandre; med på å skape steder.

Jeg ønsker å takke min veileder Ragnar Nilsen for gode innspill, nye tanker og rettleiding underveis. I tillegg vil jeg takke alle jeg har snakket med i løpet av studiet, både studenter og tilbakeflyttere. Deres engasjement og vilje til å dele kunnskap med meg har vært helt avgjørende for oppgaven. Retter også en stor takk til arbeidsgiverne mine, som har gitt meg anledning og rom til å utføre studiet og oppgaven i en ellers så travel arbeidshverdag. Og ikke minst, takk til familien, som har holdt ut med en fulltidsjobbende deltidsstudent.

Takk til dere alle!

Mo i Rana, 29. november 2012

Trine Rimer

Sammendrag

Temaet i oppgaven handler om hva høyt utdannende unge voksne mener om å flytte heim til Helgeland etter å ha studert eller jobbet utenfor regionen, og hva som er viktige preferanser og flyttegrunner. Siden sted og tilbakeflytting først og fremst studeres gjennom en gruppe menneskers tanker og adferd i dagliglivet, via fortolkende analyser, har oppgaven en sosiokulturell og fenomenologisk tilnærming.

For å besvare problemstillingen er det tatt utgangspunkt i ulike teori rundt sted og flytting, statistikk vedrørende demografisk utvikling, næringsliv og utdanningsnivå, og egen deltakelse i regionens heimflytterprosjekt «Vivilheim». Samtidig er det gjennomført en større surveyundersøkelse blant unge voksne som studerer eller jobber utenfor regionen, og en grundig livsløpsanalyse blant seks tilbakeflyttere.

Funnene tyder på at det i dag ikke er nok å lokke med gode jobber for å øke tilbakeflyttingen til regionen, og at det er en rekke flyttegrunner som avgjør tilbakeflytting hvor stedstilhørighet og familieband er de viktigste flyttegrunner. Videre endres preferansene og flyttegrunnene underveis i livsløpet, påvirket av materielle, individuelle og relasjonelle forhold. Flertallet i surveyundersøkelsen vil heim når de er klare for det, og ni av ti mener «nærhet til familie» er viktig for tilbakeflytting, mens for eksempel fire av ti legger vekt på «jobb».

Dybdeintervjuene og karriereløpene med tilbakeflytterne viser at det er sammensatte og refleksive flyttegrunner, hvor grad av stedstilhørighet, livsfase og individuelle motiver påvirker tilbakeflytting.

En del samfunnsforskere hevder at sted og tilhørighet svekkes på grunn av globaliserings- og moderniseringsprosesser. Den økende grad av individualisering og refleksivitet påvirker livsstilene og fører til at unge i dag er mer flerstedlige. Dette igjen gjør temaet tilbakeflytting og etablering på Helgeland mer uoversiktlig og vanskelig å standardisere, men som denne oppgaven diskuterer behøver det ikke å bety at folks tilhørighet til heimstedet blir mindre viktig. Det er en tankevekker at mens den offentlige debatten om regionsutvikling mye handler om materielle og økonomiske rammebetingelser, så kan det være andre ting som vektlegges av de unge. Underveis i studiet har jeg fått større forståelse for at de unge voksne er bevisste og handlende aktører rettet mot sin framtid. De er proaktive på søk etter hva Helgeland har å by på i framtiden. De planlegger for framtiden både når det gjelder jobb og bosted, og er både praktisk, følelsesmessig og relasjonelt tilknyttet heimstedet.

Leser du hele masteroppgaven håper jeg den inspirerer til nye tanker rundt stedsutvikling og hva som får framtidens arbeidskraft, de unge voksne, til å flytte heim. Tilbakeflytting handler ikke bare om infrastruktur, befolkningsutvikling og boligpriser, men like mye om hva tilbakeflytterne vektlegger i livet sitt. Det kan være lurt å lytte til hva de har å fortelle, deres kraft og engasjement kan skape nye stedsmyter og god stedsmarkedsføring. Samtidig kan de gi ny og viktig innsikt i stedsutviklingsprosessene som foregår rundt om i kommuner og utviklingsmiljø.

INNHALDSFORTEGNELSE

1. INNLEDNING	9
1.1 STEDBEGREPET OG TEORETISK TILNÆRMING	9
1.2 BAKGRUNN FOR OPPGAVEN	9
1.3 TEMA OG PROBLEMSTILLING	10
1.4 TRENDER	11
1.5 OPPSUMMERING	12
1.6 OPPGAVEN OPPBYGGING	12
2. TEORETISKE REFLEKSJONER	13
2.1 INNLEDNING	13
2.2 FENOMENOLOGISK PERSPEKTIV	13
2.3 FYSISK OG MATERIELL REALITET	15
2.4 SOSIALT KONSTRUERT	17
2.5 FORTELLINGENE OM STEDET	18
2.6 DET MODERNE SAMFUNN	21
2.7 FAMILIEBÅND	23
2.8 BO- OG FLYTTEMOTIVUNDERSØKELSEN OG ANNEN EMPIRI	24
2.9 FLERE UNGE BOR I BYNÆRE OMRÅDER	26
2.10 LIVSFASE-/KARRIERESTUDIER	27
2.11 OPPSUMMERING	29
3. OM HELGELAND	30
3.1 INNLEDNING	30
3.2 DEMOGRAFI	31
3.3 UTDANNINGSNIVÅ	32
3.4 NÆRINGS LIV	33
3.5 ATTRAKTIVITET	35
3.6 HVA ER EN REGION?	36
3.7 OPPSUMMERING	37
4. METODE OG FORSKNINGSDESIGN	38
4.1 INNLEDNING	38
4.2 VALIDITET OG RELIABILITET	38
4.3 FORSKERS ROLLE	39
4.4 FRAMGANGSMÅTE	41
4.5 UTVELGELSE AV STUDENTSEGMENTET	42
4.6 DESIGN AV SURVEYUNDERSØKELSEN	43
4.7 DESIGN AV DYBDEINTERVJUENE	44
4.8 GJENNOMFØRINGEN AV DYBDEINTERVJU	45
4.9 OPPSUMMERING	47
5. ANALYSE AV CASESTUDIET	48
5.1 INNLEDNING	48
5.2 SYV AV TI VIL HEIM	48
5.3 GRAFISK FRAMSTILLING AV SURVEY	50
5.4 OPPSUMMERING SURVEY	53

6. ANALYSE AV DYBDEINTERVJUENE	55
6.1 INNLEDNING	55
6.2 FLYTTEHISTORIER ETTER LIVSFASE	56
6.3 LOCATION-PERSPEKTIVET	60
6.4 SOSIALT KONSTRUERT	60
6.5 OPPSUMMERING	61
7. KONKLUSJON	62
7.1 INNLEDNING	62
7.2 METODISK TILNÆRMING	62
7.3 EMPIRISKE FUNN	63
7.4 AVSLUTNING	65
LITTERATURHENVISNINGER	66
VEDLEGG: SPØRSMÅL I SURVEYUNDERSØKELSEN	70
VEDLEGG: OPPSUMMERING SURVEY I TABELL	72
VEDLEGG: KOMMENTARER TIL SURVEY	73
VEDLEGG: INTERVJUGUIDE DYBDEINTERVJU	74
TABELLVEDLEGG	75
Figur 1 Netto flyttestrøm 2009	31
Figur 2 Befolkningsutvikling i Nordland 2000-2011	32
Figur 3 Utvikling næringsliv	33
Figur 4 Kart over Helgeland	36
Figur 5 Alderssammensetning survey	50
Figur 6 Yrkesstatus survey	50
Figur 7 Andel på utkikk etter jobb survey	51
Figur 8 Planer om å komme heim survey	51
Figur 9 Årsaker til å flytte heim survey	52
Figur 10 Holdninger til arbeidslivet survey	52
Tabell 1 Flyttemotiv i prosent.....	24
Tabell 2 Utvikling innbyggere.....	31
Tabell 3 Utvikling utdanningsnivå.....	32
Tabell 4 Befolkningsutvikling 20-39 år.....	75
Tabell 5 Andel med høyere utdanning.....	76

 Man skal ei lese for at sluge,
men for at se hva man kan bruke.
Ibsen

1. Innledning

1.1 Stedsbegrepet og teoretisk tilnærming

Steder og stedsutvikling blir flittig debattert både rundt kjøkkenbord, i næringsliv og i media, ofte med ulike vinklinger ut fra eget ståsted og erfaringsgrunnlag. Hvilke særtrekk og kvaliteter man legger vekt på, varierer alt etter hvem en spør og i hvilken sammenheng stedsbegrepet diskuteres. På mange måter er stedsbegrepet et diffust fenomen sammensatt av fakta og forestillinger. Denne oppgaven har en sosiokulturell tilnærming med utgangspunkt i hvordan en gruppe unge voksne mennesker opplever et sted og hvilke meninger de tillegger stedet. Det handler om hvordan stedet og hverdagslivet virker inn på selvforståelse, identitet og tilhørighet, og hvordan fortellinger, myter og forestillinger konstruerer sted i et relasjonelt perspektiv.

Globaliseringen har aktualisert temaet, fordi identitetene har blitt mer flertydige og komplekse, og de sosiale forandringene skjer raskere både i omfang og dybde. Utviklingen fordrer en utvidet og relasjonell forståelse av stedsbegrepet, som kan ses i sammenheng med den kulturelle vending i samfunnsvitenskap generelt og geografi spesielt (Berg og Dale 2004: 57). De siste tiårene har det vært en økende interesse for aktør- og meningsorienterte perspektiver innen stedsutvikling og flytteforskning (bl.a. Giddens 1991, Massey 1994, Berg mfl 2004, Villa 2005, Rye 2006, Ruud mfl 2007, Munkejord 2011).

1.2 Bakgrunn for oppgaven

Befolkningsutviklingen på et sted blir ofte knyttet til grad av suksess i økonomisk forstand (bl.a. Fosso 2004: 119, Villa 2005: 8, Vareide og Nyborg 2011). I et slikt objektivt perspektiv har Helgeland blitt mindre attraktiv som bosted. Dette kan forklares ut fra at innbyggertallet i landet har økt med 10,2 prosent siste tiåret, mens Helgeland har sakkert akterut - spesielt har unge voksne søkt seg ut av regionen (tabellvedlegg). I samme periode har næringslivet klart seg bedre enn snittet i

landet (Bullvåg 2010, Vareide og Nyborg 2011, Horisont 2012). En slik ytre årsaksforklaring rundt bosted og attraktivitet sier noe om den historiske utviklingen, men får ikke fram hvilke sosiokulturelle variabler som også påvirker stedet. Kombinasjonen vekst i næringslivet, færre i reproduktiv alder og mangel på innsikt i hva de unge mener om Helgeland er bakgrunnen for valg av problemstilling.

1.3 Tema og problemstilling

Temaet er tilbakeflytting til Helgeland blant unge voksne i 20- og 30-åra med høyere utdanning, med vekt på følgende problemstilling:

- Vil unge voksne tilbake til Helgeland etter å ha tatt utdanning og jobb utenfor regionen, og i så fall hva er viktige grunner for å komme heim? Her brukes medlemmene i regionens heimflytterprosjekt «Vivilheim» som case.
- Er jobb fremdeles hovedårsak for å flytte tilbake til Helgeland, eller er det andre faktorer som gjør seg mer gjeldende? Her studeres flyttehistoriene til seks tilbakeflyttere, som har tatt høyskole-/universitetsutdannelse utenfor regionen.

I casestudiet handler det om å få innblikk i forventinger til å flytte og bo på Helgeland fram i tid. I flyttehistoriene handler det om karriereløp og flyttegrunner i et retrospektivt perspektiv. Formålet er innsikt i hva de unge voksne vektlegger som flyttegrunner, og hva slags stedsbruk som bygger opp under dette. Blant annet hvordan livsfaser påvirker flytteprosessen og valgene som må tas. Fremgangsmåten tar utgangspunkt i tre typer datagrunnlag; egen deltakelse i problematikken som aktiv aktør i regionens heimflytterprosjekt, en større surveyundersøkelse blant de som har svart på heimflytterundersøkelsen og en grundig livsløpsanalyse av seks tilbakeflyttere.

1.4 Trender

En del samfunnsforskere er opptatt av at steder svekkes som identitetsmarkør. Blant annet hevder den engelske sosiologen Anthony Giddens (1991: 27) at den moderne verden er en «løpsk verden» hvor det lokale mister betydning som premissleverandør i folks hverdagsliv. Dette skjer blant annet på grunn av økt innflytelse utenfra, ved at globale og nasjonale prosesser påvirker det som foregår lokalt. Samfunnsgeografen Doreen Massey (1994) mener sted fremdeles har betydning, men at man må ta med seg det globale «sense of place» inn i den lokale stedsutvikling. Steder endres økonomisk, politisk, sosialt og kulturelt, og det kan gjøre steder mer utydelige – samtidig åpner det opp for nye progressive utviklingsprosesser. Steder er mer sammenbundet og gjensidig avhengig, men samtidig fortsatt forskjellige og unike.

... what gives a place its specificity is not some long internalized history, but the face that it is constructed out of a particular constellation of social relations, meeting and weaving together at a particular locus. (Massey 1994)

Et annet sentralt trekk er at befolkningen i Norge i økende grad bor i byer og tettsteder (Sørli 2010: 457). Tall fra SSB viser at folk flytter som aldri før¹. Og flyttemotivene er i endring, fra at jobb tidligere var hovedårsak for flytting - til at sted/miljø har blitt viktigere, jamfør den siste bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008 (avsnitt 2.8). Det har samtidig blitt en økende bevissthet omkring forhold som kan skape engasjement og samhold i lokalsamfunn, hvor begrep som omdømmebygging, attraksjon og bolyst kan gjøre steder mer attraktive som bosted. Dette henger sammen med at steder i større grad konkurrerer for å sikre seg offentlige og private investeringer, besøkende, innbyggere og tilflyttere (Ruud mfl 2007: 9).

¹ <http://www.ssb.no/flytting/> (5. november 2012)

1.5 Oppsummering

Innledningsvis forklarer jeg hvordan stedsbegrepet brukes på ulike måter og hvor tilnærmingen i oppgaven er at sted er sosialt konstruert. Jeg viser til at temaet og problemstillingen er tilbakeflytting blant unge voksne med høyere utdanning og deres meninger om å flytte heim etter studier og jobb utenfor regionen. Bakgrunn for problemstillingen med blant annet ubalanse i alderssammensetningen på Helgeland og moderniseringsprosesser blir også kort beskrevet.

Før jeg ser nærmere på teori og sentrale tema innen flytteforskning i neste kapittel, angis kort oppgavens gang i avsnittet under.

1.6 Oppgaven oppbygging

Oppgaven starter med å forklare tema og problemstilling i kapittel 1. Deretter følger stedsteori som leder til en diskusjon om årsakssammenhenger, med vekt forskjøvet fra generelle, overordnede teoretiske perspektiver, ned til mer individuelle prosesser og hva som kan få unge voksne til å flytte tilbake. I kapittel 3 følger relevant bakgrunnsinformasjon om Helgeland, for bedre å forstå valg av problemstilling. Metode og framgangsmåte i oppgaven blir konkretisert og avgrenset i kapittel 4. Deretter følger en gjennomgang av resultatene med analyser og konklusjoner av undersøkelsene. Først casestudiet, deretter dybdeintervjuene i henholdsvis kapittel 5 og 6. Oppgaven avslutter med konklusjon og betraktninger rundt tilbakeflytting til Helgeland i kapittel 7.

2. Teoretiske refleksjoner

2.1 Innledning

Det å forske på eget sted har vært en krevende øvelse med fare for å trå feil, slik som Norsk Geologisk forening i et brev til Regjeringen i 1958 skrev ²: «*Man kan se bort fra muligheten for at det finnes kull, olje eller svovel på kontinentalsokkelen langs den norske kyst...*» Ti år etter at foreningen konkluderte med at det ikke fantes olje på den norske kontinentalsokkelen, startet oljeeventyret. Det illustrerer hvor viktig det er ikke å se seg blind bare på ett perspektiv eller en løsning, men åpne opp for alternative tilnæringer til tema og problemstilling.

2.2 Fenomenologisk perspektiv

Siden tilbakeflyttingen studeres gjennom en gruppe menneskers tanker og adferd i dagliglivet, via fortolkende analyser, kan dette beskrives som en fenomenologisk tilnærming (Johannessen m.fl. 2010: 173-178, Fuglseth 2008 36-59, Aase og Fossaskåret 2007: 58). De subjektive meningene baserer seg på at kunnskapen ikke kan skapes uavhengig av menneske. Kunnskap blir noe som vokser fram i og med deltakelsen i verden. Språk og kunnskap blir til (eksternalisert), lært (internalisert) og holdt ved like (objektivert), fordi mennesker konstituerer, blir konstituert og holder det som er konstituert oppe i en sirkulær prosess, ikke ulik den hermeneutiske sirkelen. Nyere stedsforskning legger vekt på et tolkningsmangfold, og åpner opp for at folk har forskjellige verdier og meninger om bostedsvalg hvor en studerer flytteprosesser med utgangspunkt i folks levde liv (Fosso 2004: 120).

Teorien om at det ikke finnes en eksakt kunnskap om en ytre virkelighet og at kunnskapen er menneskeskapt kaller Aase og Fossaskåret (2007: 46-47) teorien om sammenheng/coherence, som står i motsetning til teorien om at kunnskap er sann når den korresponderer med den objektive virkeligheten.

² http://www.geo365.no/olje_og^2_gass/brevet/ lastet ned 1. nov 2012

I det sosialkonstruktivistiske perspektivet blir den ytre virkeligheten konstruert av våre tanker og i forhold til vår kulturelle kunnskap og logiske sammenhenger. En form for estetisk kunnskap preget av indre logikk, fordi ingen kan ha den hele og fulle sannhet. Som den franske filosofen Descartes oppsummerer slik; *«jeg tenker, altså er jeg»*.

I egen forskning handler det om å få fram meninger som er troverdige, med en logisk oppbygging og intern sammenheng mellom antakelse og konklusjon. Samtidig stiller jeg spørsmål med ting som «tas for gitt», som oppfattes som selvsagt kunnskap, og til at verden kan betraktes som en objektiv sannhet. En slik tilnærming har likheter til erfaringsrealismen eller kroppsliggjort realisme (Aase og Fossåskaret 2007: 53-58, viser til Lakoff og Johnson 1999). Verden kan verken kun oppleves som objektivt eller kun som et produkt av den menneskelige tanke. Sannheten finnes i relasjonen og samspillet mellom det tenkende individet og objekter i den ytre verden.

Strukturalisme er et samlebegrep for ulike teoretiske retninger med vekt på at det finnes universelle lover som styrer menneskelig handling og sosialt liv. En slik materiell og økonomisk tilnærming er vanlig i stedsplanlegging og samfunnsdebatter, blant annet knyttes gjerne flytting opp til arbeidsmarkedet, infrastruktur og bebyggelse (Rana Blad 13. november 2012). I denne oppgaven er steder i kontinuerlig utvikling på mange arenaer og nivåer, påvirket av ikke-kontrollerbare og kontrollerbare komplekse prosesser. Hvor det ofte er en vekselvirkning mellom de materielle, naturgitte og sosiokulturelle faktorer. Det handler om mennesker subjektive og intersubjektive oppfattelse og tolkning av stedet, som er nært knyttet til identitetsbegrepet og hverdagslivet, fordi identitet er stedlig forankret og samtidig bundet opp i sosiale praksiser og representasjoner (Berg og Dale 2004: 10). Samtidig påvirker rommet oss (Lysgård 2004: 25). Nyere bidrag til stedsdebatten legger vekt på det perspektivet som passer best til tema og problemstilling, og den komplekse realiteten som sted og samfunn består av og bør belyses på forskjellige måter med utgangspunkt i ulike teoretiske perspektiver (Gunnerius 1989: 362). I oppgaven benyttes blant annet stedspektivene; location, sense of place og locale (Berg og Dale 2004: 39-59)

2.3 Fysisk og materiell realitet

De naturgitte omgivelsene kan sammen med bygde omgivelsene skape nærhet og avstand, framkommelighet og barrierer, vekst og stagnasjon – i tillegg påvirke gjennom symbolske og estetiske uttrykk både ved sin fysiske tilstedeværelse og indirekte via folks fortolkninger og oppfatninger. En kommer ikke utenom de fysiske og materielle realitetene, nettopp fordi mange steder er tuftet på sine naturgitte forutsetninger og fagmiljø, men gjerne i forbedret innpakning for å gjøre seg mer attraktiv (Nyseth og Viken 2009: 111). En kombinasjon av topografi, historie og infrastruktur koblet opp mot interaksjonen mellom sted og mennesker kan revitalisere både distrikt og by. For eksempel ved å revitalisere bygningsmasse og historiske steder til attraktive rom som fungerer som nye møtesteder (Swensen m.fl. 2009).

”Location”-perspektivet refererer til økonomisk-politisk geografi hvor man etterstreber en mest mulig objektiv beskrivelse med gitte fysiske strukturer, lovmessigheter og årsakssammenhenger hvor man tar utgangspunkt i de registrerte, fysiske forhold og den historiske utviklingen (Berg og Dale 2004:41-42). Selv om perspektivet er nyttig for å danne seg en «ytre» strukturell situasjonsbeskrivelse med bosettingsmønster og næringsstrukturer, så kan en slik stedsforståelse føre til at man ikke tar nok hensyn til hvordan individer fortolker mening til omgivelsene og kompleksiteten i relasjon mennesker og omgivelser (Skogheim og Røe 2003:38).

Kritiske røster til den norske regionalpolitikken hevder at steder er formet av fortidens næringsvirksomhet og lokaliseringsvalg, og at strukturen er under press fordi nåtidens og ikke minst framtidens næringsvirksomhet etterspør andre ressurstilganger enn det som er tilgjengelig i mange av landets etablerte samfunn (Vatne 2004). Tilgangen til naturressurser og nærhet til produsent er ikke lenger like viktig; fisk, vannkraft og andre råvareressurser klarer ikke å motvirke ulempene ved å produsere i et høykostland, i en liten økonomi, langt vekk fra de markedene som kan anvende produktene. Norge må skape alternative fortrinn for å overleve i en global konkurranse og dagens næringsaktiviteter etterspør faktorer som lettest lar seg framskaffe i større byer i sentrale strøk, hvor viktige institusjoner

av økonomisk eller grunnet utdanning allerede finnes, og som er attraktivt for høyt kvalifisert arbeidskraft. Dette selv om geografisk mobilitet i seg selv er lettere og mindre kostnadskrevenne enn noen gang. Regionalpolitikken bør endre karakter fra velferds- til utviklingspolitikk basert på nye styringsformer, systematisk forskning og oppnåelige mål som rettesnor.

Regjeringen, på sin side, tar opp andre aspekter og viser til at den bærekraftige utviklingen i landet handler om å ta hele landet i bruk. De tar utgangspunkt i den romlige stedsutviklingen og balansere den opp mot samfunnsliv, næringsliv og kulturliv³. De ønsker å påvirke til at kommuner og sammenhengende bo- og arbeidsmarkedsområder har nødvendig forutsetning for bosetting, og legger vekt på styrke næringsutviklingen i Nord-Norge. Dette begrunner de ut fra at landsdelen er preget av mange små arbeidsmarked, store avstander og få kompetansemiljø, samtidig har Nord-Norge store ressurser som gir grunnlag for styrket vekstkraft. En vekst som kommer hele landet til gode (St.meld. nr. 25 2008–2009: 21-22).

Tilgangen til rike naturressurser kan være et fortrinn, både gjennom næringsvirksomhet og gjennom attraktive bo- og rekreasjonsområder. Siden kompetanse er en drivkraft for vekst, kan blant annet spredning av høyskoler og desentraliserte utdanningsløp føre til positiv vekst.

Næringsutviklingen og verdiskapingen på Helgeland viser at myndighetene kanskje har gjort riktige grep. Her finnes næringer som konkurrerer med lavkostland mer sentralt plassert i forhold til markedene. Kanskje vil naturressursene i regionen bli enda viktigere å forvalte og eksportere i framtiden, blant annet som svar på matmangel og bedre distribusjonsmuligheter øst-vest.

Det at Norge er rangert som verdens beste land å leve i, i følge prosperity.com⁴, bekrefter at mye gjøres rett. Den internasjonale indeksen måler ikke bare materiell velstand, men inkluderer også livskvalitet og sosial kapital blant annet. Som leder meg inn på neste avsnitt; sted som sosial konstruksjon.

³ www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/om-stedsutvikling/hvorfor-stedsutvikling.html?id=524586 (lastet ned 10.05.2010)

⁴ www.prosperity.com A UNIQUE GLOBAL INQUIRY INTO WEALTH AND WELLBEING 2012

2.4 Sosialt konstruert

Det er en tankevekker at mens den offentlige debatten om regionalpolitikk mye handler om det forrige perspektivet; sted som location, med vekt på økonomi og materielle rammebetingelser, så kan det være helt andre ting som vektlegges av de unge. I kampen om arbeidskraften må en også ta med seg hvilke forventninger og opplevelser som gjør at folk tiltrekkes til stedet og får lyst til å bo der.

Det relative stedsperspektivet «sense of place» beskriver hvordan mennesker forholder seg til sted basert på subjektive, fortolkede, meningsbærende betraktninger og erfaringer, - påvirket av utenforliggende faktorer som blant annet stedets symboler, omdømme og kultur (Berg og Dale 2004: 42-43). Handlingene styres både av rasjonelle og emosjonelle tanker og meninger. Som livsfilosofen Arne Næss har uttalt at «*Det er følelsene som aktiverer deg underveis i livet*». Stedstilhørighet inngår som en viktig del av grunnlaget for oppbygging av menneskers selvidentitet. Det blir utgangspunktet hvorfra en orienterer seg i verden og ordner opplevelser av den (Berg og Dale 2004: 43, viser til Relph 1976). Stedsbildene er slik forstått relasjonelle og foranderlige, noe som skapes (Røe m.fl. 2002, Giddens 1991). Det gjør det vanskelig å generalisere flytteforskning, for hvordan er det mulig å påvirke tilflytting når geografi og klasse får mindre betydning, verden mer uforutsigbar og den sosiale og personlige refleksiviteten øker? Det handler om at de unge tvinges til å stille flere spørsmål ved det bestående og «hvordan de skal leve». De må i dag i større utrekning ta stilling til sine handlingsmønster før valg av bosted, ikke når det skjer. De er proaktive og gjør en aktiv jobb med å vurdere steder opp mot hverandre, blant annet hvordan etablerte sannheter kan virke inn på eget liv. Slik kan egne forventninger påvirker nåtiden og si noe om framtiden (Frønes og Brusdal 2010:394).

Det tredje perspektivet «locale» bygger bro mellom «location» og «sense of place» (ibid: 44-45). Menneskers sosiale og relasjonelle interaksjoner og opplevelse i form av møteplasser hvor hverdagsaktiviteter og informasjonsflyt krysses i tid og rom. Det handler om sted som kontekst, hvor en kobler subjektive holdninger og bruk av sted til struktur. Hjemmet, arbeidsplassen, skolen osv. er lokasjoner som styres av formelle og uformelle regler, samtidig som de endres som følge av de aktiviteter som foregår der. Disse kollektive og intersubjektive stedsforståelser som aktører

handler innenfor, forklarer relasjoner og samarbeidsklima, felles holdninger og stolthet, arbeidsmoral, felles språk m.m. Forståelsen har likheter med psykologen Henning Bang (1995) sin definisjon av organisasjonskultur; «*De sett av felles delte normer, verdier og virkelighetsoppfatninger som utvikler seg i en organisasjon når mennesker samhandler*». En organisasjon kan være en bedrift, samfunn eller nasjon. De bevisste og ubevisste elementene mener Bang utgjør organisasjonens «personlighet», som kan skape trygghet, identitet og felleskap for hvordan ting gjøres «hos oss». Dette forutsetter at kulturen forstås som åpen, dynamisk og gjensidig avhengig. Bang legger vekt på å studere mønsteret og dynamikken bak de uttalte verdier og normer, både på stedet og i de underliggende enhetene og subkulturene, som består av et visst antall medlemmer som deler tilstrekkelig mange holdninger og erfaringer til å gi dem felles oppfatninger og identitet.

Noen samfunnsforskere mener det er grunnleggende motsetninger mellom det subjektive og det objektive (Berg og Dale 2004: 45 viser blant annet til Entrikin 1991). Men i denne oppgaven er det ikke noe skarpt skille mellom de tre perspektivene, forståelsene danner til sammen en helhet som er stedet (ibid: viser til Castree 2003).

2.5 Fortellingene om stedet

I en tid hvor steder i større utstrekning konkurrerer om arbeidskraft, investorer og besøkende, kan kunnskap om stedsbilder og stedstilhørighet gi bedre forståelse for problemer og muligheter som ikke nødvendigvis fanges opp i tradisjonell stedsplanlegging. Blant annet kan en finne at det er en rekke identiteter og representasjoner å forholde seg til i samfunnet; vi mot de andre, sør mot nord og ulike måter å bruke makt og fremme sine meninger på (Fosso 2004:123-124).

Andre undersøkelser viser at det kan være gap mellom menneskers intersubjektive følelser for stedet og de reelle fysiske og materielle omgivelsene (Nyseth og Viken 2009: 67). Eller som i dette studiet, hvor det handler om å forstå hvordan noen unge helgelendinger bruker, tolker og knytter seg til stedet. Deres stedlige identitetsbygging dreier seg om flere forhold, både det fysiske stedet og sosiale praksiser og holdninger.

Når sted konstrueres unngår en ikke diskursene og fortellingene/narrativene om stedet, fordi virkeligheten selv ikke kan fortelle hva den betyr eller hvordan den skal forstås. Fortellinger som blir fortalt nok mange ganger kan bli til stedsmyter og til sannheter i kulturell forstand. Gjennom fortellingene etableres kunnskap og sosiale identiteter konstrueres, slik skapes menneskers livsverden (Fosso 2004: 122-123, Moldenæs 2006: 15-16, Munkjord 2009: 20-21, Nordbye 2009: 57-58,). Når noen sier «Nordens Paris», tenker de fleste Tromsø. Slik har stedet skaffet seg en posisjon som påvirker stedet. I noen historier kommer menneskers drømmer og ønsker for framtiden fram. Samtidig er det alltid flere fortellinger og motdiskurser/drøftelser, som også virker inn. Alle de dominerende fortellingene er med på å gi stedet et omdømme, og de kan også bidra til å sette i gang nye endringsprosesser og påvirke lysten til å flytte eller bli boende der.

Disse fortellingene kan ha betydning når historier og budskap skal konstrueres til bruk i stedsmarkedsføring og merkevarebygging (Nyseth og Viken 2009: 115). Image er sosialt konstruert og ergo aldri nøytrale. Underforstått at steder ikke nødvendigvis passer for alle. Dersom inntrykket ikke stemmer med aktørens forståelse av stedet, kan markedsføringen ha negativ effekt.

I analysen av meningsproduksjon behøver ikke hovedmålet være at informantene forteller den hele sannhet. Det handler mer om å finne ut hvordan informanter og aktører snakker på og skaper inntrykk rundt temaet Helgeland og tilbakeflytting eller ikke. Nyhetsverdien innebærer at fortellingene må uttrykke hva som er distinkt ved det som fortelles, samtidig som kravet til troverdighet og nyhetsverdi må balanseres (Moldenæs 2006: 25, Johannessen m.fl. 2010: 221-225).

Nordbye (2009:61) hevder at det er en dialektisk relasjon mellom hvordan sted kommuniseres og mening (re)etableres. Steder hender oss, konstrueres og rekonsrueres av praksiser på stedet. Assosiasjon, hukommelse, forestillinger, sanseintrykk og følelser inngår i konstruksjonen; for eksempel via naturforestillinger, mattradisjoner, venner eller andre verdier på stedet. Og historier kan gi ny mening nettopp fordi steder sanses, huskes og fortelles.

Når de unge skal velge bosted vektlegges gjerne forestillinger og myter om bygd og by, fremfor de mer kvantifiserbare egenskapene i form av befolkning og næringsliv. Urban-rural forskningen diskuterer ofte forestillingene om steder med to dominerende forestillinger; «den tradisjonelle bygda» og «den moderne byen». Disse forestillingene eller stedsbildene har en dokumentert påvirkning på flyttebeslutninger, men fremdeles er det lite forskning som sier hvor stor innflytelse (Berg og Lysgård 2004: 73). Denne oppgaven fokuserer imidlertid ikke på forskjeller mellom bygd og by som avgrensede rom, skillelinjene har blitt mindre tydelige (ibid: 71). Regionalisering, globalisering og urbaniseringstrender foregår både i bygdene og ved økt bosetting i ytterkantene av byene i mer «rurale» omgivelser.

2.6 Det moderne samfunn

Norge med sin åpne økonomi er i stor grad påvirket av internasjonale forhold, og modernisering- og globaliseringsprosessene har fått økt betydning for samfunns- og arbeidslivet både lokalt, regionalt og nasjonalt.

Forklaring på globalisering som fenomen:

Nye teknologier endrer produksjonssystemer over hele verden. Nye informasjonssystemer fremmer kommunikasjon i nettverk. Spredning av nye tenkemåter og handlingsformer gjennom nye medier endrer forbruksmønstre, som igjen påvirker produksjonssystemer og den internasjonale arbeidsdelingen. Denne utviklingen har økende betydning for vårt norske produksjonssystem, som stilles overfor nye globale omstillingsutfordringer... (Hansen og Selstad 2003:16)

Markedsøkonomien har tatt over for planleggingsøkonomi og statlig styring, med blant annet økt eksport som følge. Samtidig jobber staten for å motvirke negative følger av en mer nyliberal økonomi. Norge er i dag et av verdens beste velferdssamfunn med gode offentlige tilbud innen helse og utdanning, likelønnsprofil og store deler av den voksende befolkning i arbeid. Syv av ti kvinner og nesten åtte av ti menn er i arbeidslivet i dag. For 30 år siden var under halvparten av norske kvinner sysselsatte eller aktive arbeidssøkere ⁵. Kombinasjonen markedsøkonomi og statlig styring er et kjennetegn ved Norge (Hansen og Selstad 1999: kap.1 og 2).

Framveksten av transnasjonale selskap og nye dominerende kulturer er andre trekk ved globaliseringen (Hansen og Selstad 1999: kapittel 2). Nærings- og finansaktører investerer i utlandet for å få adgang til nye markeder, arbeidskraft og kompetanse, fjerne konkurrenter, få tilgang til patenter eller kapital. Godt hjulpet fram av forbedrede kommunikasjons- og transportsystemer og mer effektive produksjonssystemer. Arbeidskraft er på vandring, flere reise og matvaner har blitt mer internasjonale. Slik homogeniseres kulturen, det fysiske miljø og den sosiokulturelle opplevelsen av steder. Nærheten, her med tanke på at omverdenen kommer tetter på, er med på å beskrive globaliseringen.

⁵ <www.ssb.no/arbeid> [lastet ned 12.04.2010]

I nærhet ligger det også en annen dimensjon; individets bevissthet. De dyptgående endringene virker inn både lokalt, nasjonalt og internasjonalt, og strømmen av ny viten endrer menneskers bevissthet og handlinger. Mennesker både tilpasser seg og er en del av samfunnsutviklingen, og individet ser ut til å kreve større plass. Menneskers økte refleksivitets samfunnsmessige vilkår og handlinger er et viktig kjennetegn ved det tyvende århundres konsum (Thrift og Glennie 1997: 117-118). Gruppetilhørighet og sosial interaksjon har vært viktig for mennesker i alle tider, men globalisering endrer hvordan vi jobber, hvem vi snakker med og assosierer oss med. I jobbsammenheng kreves det at man er fleksibel og tilgjengelig, hvor omstillingene og profittmaksimering i følge den amerikanske sosiologen Richard Sennett har bidratt til usikker rundt uttalte sannheter, redusert selvfølelsen og personlig angst (Sennet 2008: 119). Den digitale verden krever at man er «on line, istedenfor «on time». Internett har ikke bare ført til endringer i arbeidslivet, det har blitt en sosial arena og en forlengelse av menneskers «ordinære» sosiale liv hvor man pleier sosiale statuser og nettverk (Fossbakken 2010). Facebook har for eksempel vokst fra 3000 medlemmer i 2007, til at de nå en daglig oppslutning på 46 prosent av befolkning i Norge i følge Norsk Gallup ⁶.

Samhandling og bruken av internasjonale avtaler for å løse felles utfordringer og regulere handelen landene imellom er en annen side av globaliseringen. For eksempel har EØS-avtalen gitt Norge tilgang til EU-markedet med fri flyt av varer, tjenester, kapital og personer, med unntak av landbruksvarer og det meste av fiskeprodukter. Det har bl.a. bidratt til at jordbruket og industrien i Norge endrer seg, og hvor politikutfordringene blir mer globale og flyttes til større arenaer hvor Norge har mindre innflytelse og makt. Globalisering legger slik føringer og krav til steders konkurransevne. For eksempel førte EUs utvidelse østover til at Norge fikk nye arbeidstakere fra Polen og andre østblokkland, som har bidratt til å lette presset på økonomien i landet innenfor service- og byggefagene. Noe Helgeland har nytt godt av.

⁶<http://www.tns-gallup.no/?aid=9096545> lastet ned nov 2012

Veksten i Asia har gjort Kina til en stormakt i verdenshandelen og verdensøkonomien, og India og Brasil følger etter. Hvordan markedsøkonomien påvirkes når Kina med sin autoritære styringsform får økt makt er vanskelig å forutsi. Kanskje blir Kina enda viktigere for Helgeland framover, fordi den sterke veksten der bidrar til økt eksport herfra. Økningen i handelsveksten og i forbruket har også negative konsekvenser, som miljøforurensing og utnyttelse av arbeidskraft, men det er vanskelig å se Norge og Helgeland uten en industri basert på våre naturgitte råvarer som olje, fisk, vannkraft, mineraler og olje.

2.7 Familiebånd

Selv om globaliserings- og moderniseringsprosessene med økt valgfrihet og individualisering bidrar til at steder og samhold kan svekkes, så hevder sosiologen Arnlaug Leira at man ikke skal undervurdere familiebandene (2010: 248-249). Selv om kjønnsrollene har blitt mer like med hensyn til jobb og barnestell de siste tiårene, støttet opp av det offentlige sosial- og velferdssystem, så er det fremdeles slik at omsorg for yngre og eldre familiemedlemmer fortsatt inngår i menns og særlig kvinners praksis i Norge og i Europa. Hvor blant annet besteforeldre er viktige for barnefamilier (Leira 2010: 259, viser til Hagestad og Herlofson 2009). Familien er et viktig forankringspunkt for individer så vel som for produksjon av velferd. Samtidig er familiemønstrene mer mangfoldig, og familiepraksiser mer sammensatte. Blant annet kjennetegnet ved at kvinner for alvor trer inn i moderniteten og vinner kontroll over egen fruktbarhet og arbeidskraft. Det gir seg blant annet utslag i at det fødes for få barn til å opprettholde folketallet (ssb.no/befolkning)⁷. Parrelasjoner blir mer flyktige og mindre stabile. Samt at det har blitt vanligere å bo alene. I 2009 bodde nesten hver femte person i befolkningen alene, som tilsvarer 40 prosent av alle hushold (ssb.no/familie⁸).

⁷ www.ssb.no/emner/02/03/folkefram/main.html (Lastet ned 20 november 2012)

⁸ www.ssb.no/familie/main.html (Lastet ned 20. november 2012)

2.8 Bo- og flyttemotivundersøkelsen og annen empiri

Det siste tiåret har det blitt en økende bevissthet rundt forhold som kan skape engasjement og samhold i lokalsamfunnene, med omdømmebygging, attraktivitet og bolyst som stikkord for stedets utvikling. Resultatene fra bo- og flyttemotivundersøkelsen i 2008⁹ bekrefter at familie og sted/miljø har fått økt betydning som flyttemotiv. Da den første bo- og flyttemotivundersøkelsen ble gjort i 1972 var jobb den fremste grunnen til å bo eller flytte. Da var hele 37 prosent av flyttemotivene knyttet til arbeid. I 2008 var andelen redusert til 20 prosent. Tabell 1 viser fordeling av motiver som oppgis som årsak til flytting i 1972 og 2008.

	1972	2008
Alle	100	100
Utdanning	10	4
Arbeid	37	20
Familie	13	27
Helse	2	3
Bolig	29	25
Sted/Miljø	9	21

Tabell 1 Flyttemotiv i prosent

I 1972 var det kun 13 prosent som begrunnet flytting med forhold knyttet til familie, i 2008 er det hele 27 prosent. Det kan være at familiesituasjonen i langt større grad ble tatt for gitt ved flytting på 70-tallet. Det er i dag flere som begrunner flytting ut fra at de vil bo nærmere barn eller foreldre, eller andre slektninger, og sterkest er utslaget blant enslige foreldre. Behov for å gi eller få omsorg kan være en økende del av motivene i alle livsfaser. Når tilgangen både på arbeid og bolig i de fleste regioner viser seg rimelig god, slik det gjerne er under høykonjunktur, blir det også mer naturlig å begrunne bostedsvalgene sine med individuelle steds- og familiepreferanser. Arbeid og bolig er nødvendige betingelser for flytting, men sted/miljø har fått økt betydning - og da tenkes det her både på tilgjengelighet til varer/tjenester, god kommunikasjoner og forhold knyttet til nærmiljø, familie m.m.

Kritikken til undersøkelsesmetoden er at den baserer seg på SSBs registrerbare flyttemotivmateriale, som ikke sier noe om de underliggende og subjektive motivene. Tidligere har Sørliie uttalt at det ikke er hensiktsmessig å grave i dybden, før man har kontroll over hovedtrekkene - og at en ennå bare ser overflaten (Sørliie 2006).

⁹ http://www.ssb.no/magasinet/slik_lever_vi/ (lastet ned 15. august 2012)

Det finnes en rekke undersøkelser som viser at flyttemotivene er i endring og hvor folk drømmer seg bort fra trange leiligheter og livet i byen, dersom de kunne velge fritt uten tanke på økonomi (blant annet Nationen 13. august 2012). Mens en annen fersk undersøkelse utført av Opinion for DNB viser at 9 av 10 nordmenn vil bo i en by eller under 30 minutters kjøreavstand fra en by hvis de skulle kjøpe bolig ¹⁰. Det betyr nødvendigvis ikke at de fleste vil bo i en «storby», men det kan tyde på det er viktig å bo relativt sentralt i forhold til servicetilbud som skole-, handel-, jobb- og kulturtilbud. Rundt halvparten av landets befolkning bor da også innen en radius på 25 mil rundt Oslo ¹¹.

Flyttestudier som retter seg mot konkrete steder eller regioner gir ikke nødvendigvis de samme svarene, som de mer overordnede og landsdekkende undersøkelsene. I en kvantitativ undersøkelse vedrørende tilflytting til Bykle kommunen, får Nesje (2008: 75) fram at «bostedsprisene» i Bykle var viktige for tilflyttingen til kommunen. Flere hadde krysset av for bostedspris, framfor at Bykle var et godt sted for familier med barn eller at det var jobbtilbudet som fikk dem dit. Mens en undersøkelse om bolyst og flytting i Gudbrandsdalen (Skålholt 2008) viser at «oppvekstmiljøet» er viktig grunn til at flytte dit. «Arbeid» og det å leve «selvstendig» kom på delt andreplass, med «naturen» like bak. At Gudbrandsdalen tiltrekker seg folk som vektlegger oppvekstmiljø og selvstendighet, kan være et poeng i stedsutviklingen der, men det betyr ikke at de som flytter til Helgeland har de samme preferanser.

¹⁰ <http://em.dnbeiendom.no/tett-pa-byen> (5. november 2012)

¹¹ <http://www.ssb.no/ssp/utg/201005/02/> (5 november 2012)

2.9 Flere unge bor i bynære områder

Demografen Kjetil Sørli (2010: 465) viser til at halvparten av norske 40-åringer bor i den kommune de ble født i - og at flyttestrømmen inn til storbyene skjer ved at ungdom flytter til urbane strøk og indirekte ved at oppvekstmønstre for neste generasjon, endrer seg. Det vil si at røttene til de nye generasjonene i mindre grad er i distriktet og i større grad i omlandet til de store byene. Det har også skjedd endringer i arbeidsmarkedet og næringslivet i distriktene, som fordrer ny kompetanse og virkemidler for å skape nye arbeidsplasser og utvikle eksisterende virksomhet. Kommende generasjoner har dessuten andre forutsetninger og forventninger til arbeidsgiver enn tidligere generasjoner. Blant annet kan rekkefølgen av handlingene i de ulike livsfasene være avgjørende for utfallet (Eikeland 1991, Grimsrud og Sørli 2004: 80-81).

Omtrent hver femte person er tilbakeflytter på 40-årsstadiet (Sørli 2010: 468-467). Denne gruppen tilflyttere har mer tradisjonelle kjønnsrollemønstre i sine flyttemotiver enn andre tilflyttere. Menn som flytter tilbake er mer opptatt av jobb, kvinner nevner familie. Men Sørli stiller spørsmål til om dette begynner å utjevne seg.

Utdanning løser også sosiale forbindelser til eget heimsted, fordi man får større valgfrihet til å velge hvor en vil jobbe/bo og fordi nettverket på heimstedet svekkes (Sørli 2006: 6). Man bytter ut slekt og venner til fordel for kolleger, og utdanningsstedet får en egen betydning i identitetsprosessen. Har man i tillegg en partner med høy/samme utdanning, blir mulige arbeidssteder avgrenset. Dette gjør at en økende andel blir boende i landets storbyregioner, i byene eller i omlandet.

Jo høyere valgfrihet på arbeidsmarkedet, dess mer vil flytte- og bosettingsutviklingen bestemmes ut fra andre faktorer enn behovet for arbeid. Jo høyere valgfrihet på boligmarkedet, dess mer vil flytte- og bosettingsutviklingen i regionen bestemmes ut fra andre faktorer enn bolig. Ved lav valgfrihet betyr arbeid og bolig det aller meste. Denne konklusjonen gjelder i størst grad innen den unge voksenalderen, og spesielt i forbindelse med familieetablering. Det er i denne fasen det flyttes mest og framtidige bosettingsmønsteret fastlegges. Dette er nok med på å forklare flyttestrømmen fra Helgeland og inn til storby-regionene.

2.10 Livsfase-/karrierestudier

Livsfase- og karrierestudier beskriver menneskers livsløp preget av bestemte aktiviteter og oppgaver i ulike faser av livet. Flyttemotivene endres i sammenheng med livsfaser, hvor blant annet skoler og oppvekstmiljø er viktigere for valg av bosted enn tilgang til kafeer og utesteder for de som er i familiefasen (Sørli 2010: 461-464). Brox (1995) viser at slike studier er særlig nyttige i handlingsorientert forskning, fordi de også sier noe om utviklingstrekk i omgivelsene.

Karrierestudier er en empirisk innfallsvinkel til forståelse av hvordan markedet og andre massive, samfunnsmessige trekk ved omgivelsene endrer mange aktørers livssituasjon, med langtidskonsekvenser som både kan skape og gi muligheter for å løse planleggingsproblemer. (Brox 1995: 102)

Ulike grupper og individer har ulike livsløp, som de organiserer og beveger seg etter i visse mønster. For eksempel var den stereotype jentedrømmen på 50-tallet å gifte seg i begynnelsene av 20-årene. I dag er det flere kvinner enn menn som tar høyere utdanning, og ungdommen forventer gjerne å være «*young, free and single*» til de nærmer seg 30. Valg av utdanning framfor tidlig ekteskap, i sammenheng med framveksten av kunnskapssamfunnet, hvor selvstendighet har blitt en sentral verdi, har gradvis skapt en ny livsløpsfase som i oppgaven blir beskrevet som «ung voksen» (Frønes og Brusdal 2010: 410). Tradisjon preger ikke de unge voksnes identitet på samme måte som for tidligere generasjoner. Det er fremdeles noen som velger yrke ut fra tradisjon, men hovedregelen er at i dag har større valgmulighet og reflekterer mer over hvilke følger deres handlinger vil få - og ut fra dette tar de avgjørelser blant annet om hvor de vil bo. Ordtaket «*du er din egen lykkes smed*» har slik sett blitt mer aktuelt i lys av moderniteten.

Kognitiv psykologi viser at opptil 95 prosent av tenkingen vår foregår i det underbevisste (Aase og Fossåskaret 2019: 54, viser til Lakoff og Johnson 1999). Flytting er ikke bare basert på ren fornuft og jobbtillbud, egne erfaringer og tanker om stedet virker inn. Hver flyttehistorie er en fortelling om fortiden, i relasjon til nåtiden. Det er vanlig å tro at ideen om forandring kommer før forandring, men forandringen kan ubevisst også komme før ideene om dem. De unge generasjonene er handlende aktører rettet mot sin framtid. Holdningene og verdien som dannes underveis vil i stor grad følge dem gjennom livsløpet. Frønes og Brusdal kaller

dette for en generasjons- eller kohorteffekt (ibid: 394). Hvor de unge er fortroppene i utviklingen av mer liberale holdninger, eksempelvis samboerskap og homofili, og deres holdninger og verdier spres raskt til andre aldersgrupper. Både livsfaser og generasjonseffekter spiller en rolle i forandringer av verdier og holdninger.

Foreldrenes innsats som støtteapparat under de unge voksnes utdannings- og karriereløp påvirker også hvor den sosiale arven får økt betydning. Slik var det ikke nødvendigvis i industrisamfunnet. Teorien om foreldrenes minkende betydning, gjerne beskrevet i massemedier og i deler av samfunnsvitenskapen, er i endring (ibid: 411).

Innen psykologien benyttes livsfaser til å beskrive identitetsutvikling, menneskers oppfatning av hvem de er. Unge voksne står overfor ulike valgsituasjoner, og alt etter hva de velger vil valgene være bestemmende for utviklingen videre (Gjørund og Huseby 2010: 64, siterer Eriksson). Blant annet vises det til at identiteten blir grunnlagt og er relativt avklart i løpet av «tidlig voksenalder». I denne perioden er de unge klare til å finne ut av vennskap og kjærlighet på et dypere plan. Her handler den grunnleggende problemstillingen om grad av samhørighet med andre mennesker og om å finne en plass i arbeidslivet. I overgangen til neste livsfase stilles en overfor problemstillinger/valg som må løses. Blant annet så er det i «midtveis-fasen» viktig å finne mening i og lykkes i arbeidslivet, få barn og ta seg av dem. Omsorg for og følelsesmessig engasjement til familie inngår og er vesentlig i denne livsfasen. Slike identitetsskapende verdier ser ut til å ha fått større innvirkning på valg av bosted, som bekreftes av bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008.

I oppgaven kartlegges karriereløpene til 6 tilbakeflyttere. Her studeres adferd på veien fra videregående og fram til etablering, og tolkes ut fra det de forteller om hendelser og preferanser sett i et livsfaseperspektiv. Blant annet hvordan beslutninger og hendelser på et tidspunkt, påvirker beslutninger på et annet tidspunkt (Eikeland 1991: 232). Eikeland deler livsløpet inn i fire kategorier, og disse fasene vil bli brukt til å analysere karriereløpene, med unntak av oppvekstfasen:

- Oppvekstfasen
- Letefasen
- Etableringsfasen
- Familiefasen

2.11 Oppsummering

I dette kapitlet viser jeg til at oppgaven baserer seg på et fenomenologisk perspektiv, og at sted kan betraktes både som fysisk materialitet og som sosialt konstruert, og at denne oppgaven tar hensyn til at begge tilnærmingene påvirker stedet. I tillegg er jeg innom hvorfor det er viktig å sette ord på følelser og meninger, fordi fortellingene er med på å konstruere kunnskap om menneskers livsverden. Jeg utdyper også hvordan globaliserings- og moderniseringsprosesser på den ene side bidrar til omfattende økonomiske og teknologiske endringer, internasjonalisering av arbeidsmarkedet, og samtidig bidrar til økende individualisering og refleksivitet som gjør at mennesker i større utstrekning stiller spørsmål ved det bestående og hvor de vil bo.

I lys av moderniteten viser jeg til at en del forskere stiller spørsmål ved at sted og tilknytning til sted svekkes, mens andre igjen viser til at familiebånd blir viktigere. Sistnevnte styrkes av bo- og flyttemotivundersøkelsen hvor sted/miljø har blitt viktigere siden den første undersøkelsen i 1972. Jeg er også innom Kjetil Sørli's grundige flytteforskning, som blant annet viser at unge velger å bo sentralt. Til slutt viser jeg til at flytting kan ses i et livsfaseperspektiv, og at metoden vil bli brukt i egen forskning.

3. Om Helgeland

3.1 Innledning

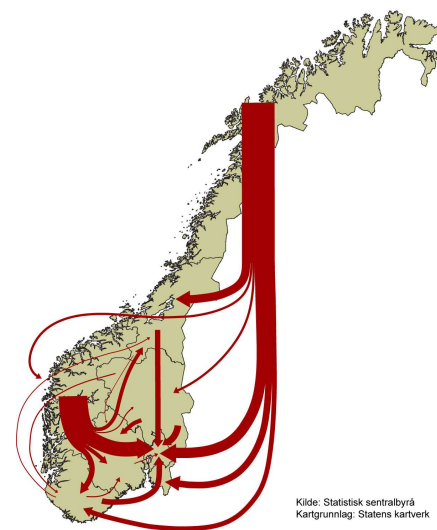
I dette kapitlet vil jeg presentere relevant informasjon om Helgeland ut fra location-perspektivet (Berg og Dale 2004: 44-46) med vekt på demografi, næringsliv, utdanning og attraktivitet. I tillegg følger en forklaring på begrepet region. Dette for å forstå omgivelsene og det materielle stedet, med bakgrunnen i problemstillingen.

Med sine høye fjell og dype daler byr Helgeland på spektakulære naturopplevelser, nært tilgjengelig både for små og store innbyggere og besøkende. En region rik på naturopplevelser og naturressurser som vannkraft, olje, gass, mineraler og havbruk, og som i festtaler beskrives som indrefiletten i landet. Jobbmarkedet har utviklet seg positivt med nye ingeniørbedrifter, mange statlige årsverk innen økonomi og regnskap, jus, ikt m.m., og et moderne landbruk og oppdrettsnæring. Det skjer mye bra i næringslivet, men likevel har befolkningsveksten vært svakere sammenlignet med Nordland og Norge.

Helgeland ligger lengst sør i Nordland fylke, ved Polarsirkelen. Den langstrakte regionen hadde i 2011 76 400 innbygger i 18 kommunene, og vel 37 000 sysselsatte (ssb.no/arbeid). Den langstrakte regionen dekker et areal på 17 961 km² hvorav 9800 km kystlinje og en skjærgård med enn 10 000 øyer. Her finnes Norges nest største innsjø og isbre; Røssvatnet og Svartisen, og Nord-Norges høyeste fjell, Oksskolten, rager 1916 meter over havet.

3.2 Demografi

Befolkningsveksten på Helgeland økte på 1950-tallet i takt med oppbyggingen av landet etter andre verdenskrig, og nådde sin topp omkring 1970 med 82 000 innbyggere. Regionen stagnerte og gikk tilbake på 70- og 80-tallet med nedadgående internasjonale konjunkturer for eksportindustrien og mindre statlig styring. Etter flere år med negativ vekst i befolkningen, synes det nå som om trenden har snudd. De siste fire årene har regionen økt innbyggertallet. Befolkningsveksten er likevel lavere enn i resten av landet.

Figur 1 Netto flyttestrøm 2009

Kommunal- og regional-departementet (RUT 2011) bekrefter at det over tid fødes færre barn i distriktene og at unge flytter til storbyene, netto flyttestrøm i landet er illustrert i figur 2. Det er i dag relativt sett langt flere 20-40 åringer i storbyregionene og langt flere eldre i perifere strøk av landet, inkludert Helgeland. Spesielt de med høyere utdanning flytter til byene (NOU 2011:3). Situasjonsbeskrivelsen og den demografiske utviklingen viser at Helgeland ikke bare trenger tilbakeflyttere for å skape en mer balansert alderssammensetning, regionen trenger økt tilflytting generelt.

Utvikling antall innbyggere	2002	2012	Antall	prosent
Innbyggere på Helgeland	77465	76421	-1044	-1,4
Andel innvandrere på Helgeland	1851	3946	2095	113,2
Ande 20-39 år på Helgeland	20273	17176	-3097	-15,3
Andel 20-39 år Nordland eks. Helgeland	41758	38008	-3750	-9,0

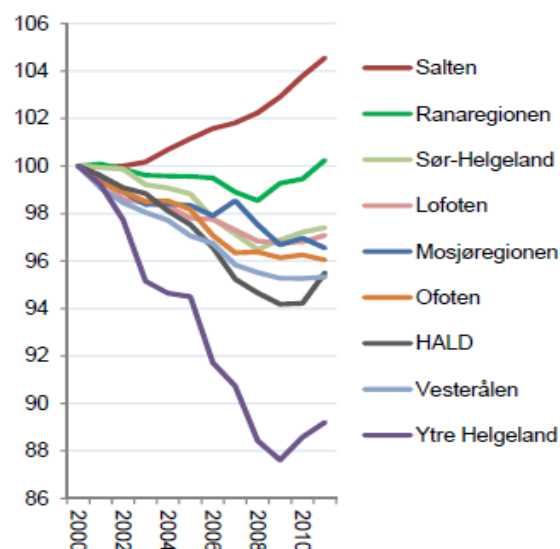
Tabell 2 Utvikling innbyggere

Det siste tiåret har innbyggertallet gått tilbake med 1,4 prosent, med positiv utvikling de siste fire-fem årene. Se utviklingen i fra 2002 til 2012 i tabell 1. Tankekorset er at regionen har blitt 15,3 prosent færre i aldersgruppen 20-39 år siste tiåret, hvor de fleste kommunene i regionen har sammenfallende utvikling.

Tilbakegangen skyldes først og fremst vedvarende utflytting. Ungdom og personer i etableringsfasen søker seg ut av regionen (RUT 2011).

Helgeland har hatt en negativ netto befolkningsutvikling i et tiårsperspektiv, samtidig har regionen hatt vekst i arbeidsplasser (Vareide og Nyborg 2011: 18).

Ytre Helgeland har hatt den mest negative utviklingen, ref. figur 3 som viser befolkningsutviklingen i Nordland i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100 (ibid: 2011)

Figur 2 Befolkningsutvikling i Nordland 2000-2011

Siden det har vært begrensede muligheter til å ta høyere utdanning på Helgeland, er det i utgangspunktet bra at de unge flytter ut for å utdanne seg, fordi kompetanse er vekstfremmende (NOU 2011: 3). Utfordringen kommer dersom de ikke flytter tilbake.

3.3 Utdanningsnivå

HØYERE UTDANNING 16 år og over	2001	2011
Sum Helgeland	13,1 %	18,0 %
Sum Nordland	16,7 %	22,4 %
Sum hele landet	22,6 %	29,1 %

Tabell 3 Utvikling utdanningsnivå

Utdanningsnivået i befolkningen og arbeidslivet blir ofte brukt som indikator på om et sted går bra eller ikke. Det kan ha sammenheng med at det pekes på at Norge er et høykostland, som har best vekstbetingelser innen kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med største andel høyt utdannende over tid få en bedre vekst enn de med lavt utdanningsnivå, fordi det er mindre konkurranse fra utlandet på

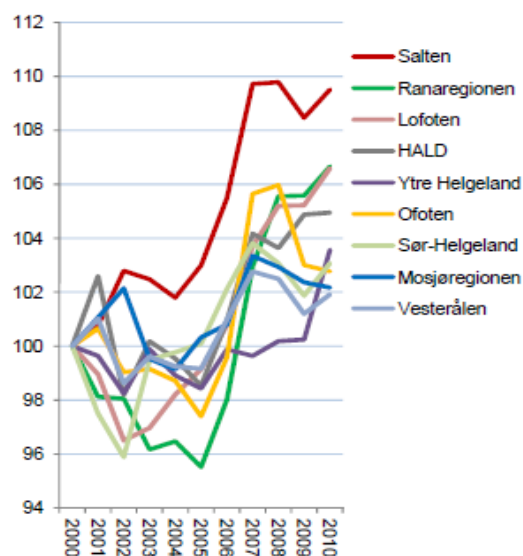
denne type jobber. Kanskje er Helgeland litt kjerringa mot strømmen i forhold til hypotesen? Regionen har et lavere formelt utdanningsnivå enn snittet i landet, men har likevel bedrifter med en økonomisk utvikling bedre enn snittet siste tiåret (Bullvåg 2010). Og det er ikke nødvendigvis sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst. Eks. så har Hitra/Frøya lavt utdanningsnivå, men likevel stor vekst de siste årene. Det samme gjelder Ytre Helgeland (Vareide og Nyborg 2011). Ser en på lønnsomhet i næringslivet, kom Mosjøregionen på førsteplass i 2010 av alle regioner i landet, selv om de skårer lavt på andre områder.

Steder med høyskole/universitet som regel har høyere andel innbyggere med høyere utdanning. Det gjelder også på Helgeland, hvor Nesna med lærerhøyskolen har en andel på 26 % med høyere utdanning, mens snittet i fylket med 22 %..

3.4 Næringsliv

Helgeland har et solid næringsliv, som bidrar med stor verdiskaping til landet. Omsetning i 2010 var på 29,5 milliarder (aksjeselskap med forretningsadresse på Helgeland) og står for 28 prosent av næringslivet i Nordland målt i omsetning, hvorav 45 prosent av industriomsetningen og 65 prosent av eksporten fra fylket (Bullvåg 2010).

Figur 3 viser arbeidsplassutviklingen i Nordland 2000-2010 indeksert slik at nivået i 2000=100 (Vareide og Nyborg 2011)

Figur 3 Utvikling næringsliv

Regionen er rik på naturressurser som vannkraft, olje, gass, mineraler og havbruk. Og nye oljefunn har ført til optimisme og økt byggeaktivitet spesielt i Sandnessjøen som er forsyningsbase. Landbruksnæringen har investert i samdriftsløsninger. Oppdrett, deler av verkstedindustri og bygg og anlegg, bergverksindustri, kulturbasert turisme og varehandel har vokst.

Næringsutviklingen på Helgeland utviklet seg positivt i takt med oppbyggingen av landet etter andre verdenskrig, spesielt i Mosjøen og Mo i Rana med etablering av industri i tilknytning til råvaretilgang. Den tradisjonelle industrien nådde sin topp på midten av 70-tallet, deretter har utvikling stagnert og gått tilbake (Horisont 2012). Dette skyldes blant annet konjunkturrendringer internasjonalt, det at staten solgte ut eierandeler og utenlandske eiere kom inn, og ikke minst sterk konkurranse fra land med lavere lønnsnivå enn i Norge. Selv om arbeidsplasser ble lagt ned, har verdien av industriproduksjonen vokst fordi driften har blitt mer effektiv. I dag er det flere utenlandske eiere på Helgeland; Alcoa i Mosjøen er største industribedrift i Nord-Norge, Mo Industripark består av 110 bedrifter og nærmere 1900 ansatte og flere av industribedriftene opplever positiv utvikling etter finanskrisen i 2009-2010¹².

Parallelt med omstillingen har det skjedd mye spennende næringsutvikling, blant annet har ny virksomhet innen tjenesteytende næring bidratt til flere attraktive jobbmuligheter. I 2011 ble det utlyst 4254 ledige stillinger i regionen, en økning på ti prosent sammenlignet med 2010 (Nav service). De offentlige arbeidsplasser, bl.a. Brønnøysundregistrene, Nasjonalbiblioteket, Statens innkrevingsentral og Nav servicesenter nærmer seg 2000 statlige årsverk i regionen. Aktiviteten i den offentlige sektoren ser ut til å dempe effekten av uroen i eksportindustrien (Horison 2012). Den bidrar også med bedre balanse mellom kjønnene på arbeidsmarkedet med flere såkalte kvinnearbeidsplasser, som kompenserer for tapet av de mer mannsdominerte industriarbeidsplassene.

¹² http://www.mip.no/om_parken_lastet_ned_2. november 2012

3.5 Attraktivitet

Et steds attraktivitet kan knyttes til næringslivets robusthet og til stedets attraktivitet som bosted. Telemarkforskning beskriver attraktivitet ut fra tre dimensjoner; bedrifter i basisnæringer, besøkende og bosted (Vareide og Nyborg 2011). Helgeland skårer bra på de to første dimensjonene, men dårlig på attraktivitet som bosted. Dette forklares ut fra at Helgeland har hatt høyere utflytting, selv om arbeidsplassveksten er god.

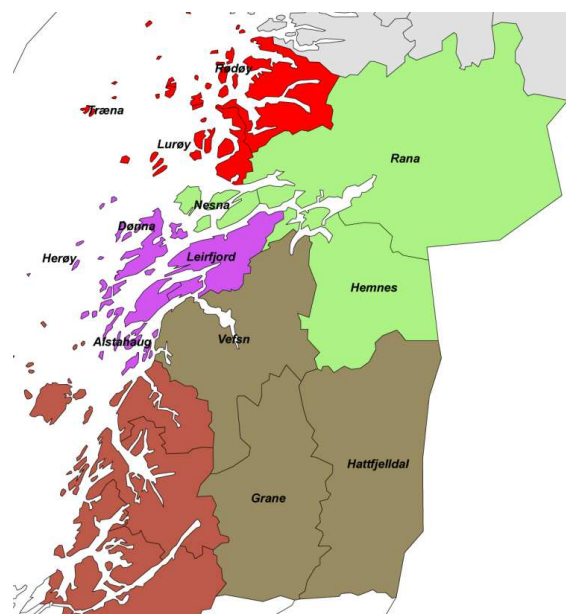
Befolkningsutviklingen er en viktig indikator for regional utvikling, men det er også andre faktorer som skaper attraktivitet. En helhetlig stedsutvikling handler om at mennesker i alle aldre skal trives i lokalsamfunnet og at næringslivet skal ha gode vekstforhold. Den fysiske utformingen av offentlige rom, turstier og festivaler er med på å skape attraktive steder, det samme gjelder positive fortellinger og myter. Men det er fremdeles liten kunnskap om hvordan man konkret skal skape attraktive steder (St.melding 25 2008: kapittel 3).

3.6 Hva er en region?

Helgeland består av 18 kommuner, tre politiske regioner/regionråd og fire økonomiske handelssenter: Brønnøysund 12 866 innbyggere i 2011, Sandnessjøen 14 661, Mosjøen 16 346 og Mo i Rana 31 053 innbyggere (ssb.no/befolkning).

Både i dagligtale og i ulike typer faglige utredninger blir begrepet «byer», «tettsteder» og «regioner» brukt om ulike størrelser. I en del forskning rundt rural-urban flytting defineres urbane byregionene ut fra sentralitet og innbyggertall (slik som Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø), mens de øvrige er rurale regioner (Berg og Lysgård 2004: 63). Helgeland er i en slik sammenheng en rural/perifer region.

I noen studier blir landet delt inn i bo- og arbeidsmarkedsregioner (BA-regioner). I andre tilfeller brukes økonomiske regioner, som SSB bruker i sine statistikker. Regjeringen bruker BA-regioner inndelt blant annet etter sentralitet, fra storbyregioner med et senter som har mer enn 50000 innbyggere, små og mellomstore byregioner, tettstedsregioner m.fl. (RUT 2011). Mens Telemarksforskning viser både til politiske regioner og til egen inndeling, illustrert i figur 2 (Vareide og Nyborg 2011: 6-7).

Figur 4 Kart over Helgeland

Det pendles mye fra kommunene Leirfjord, Herøy og Dønna til Alstahaug, og derfor er dette valgt som en funksjonell region, hvor Sandnessjøen danner et handelssenter (lilla). Grane og Hattfjelldal inngår i Mosjøregionen (brunt). Nesna, Hemnes og Rana inngår i Ranaregionen (grønt). Lurøy, Rødøy og Træna utgjør Ytre Helgeland (rødt), hvor Lurøy kunne ha inngått i Ranaregionen grunnen pendling dit. Mens Brønnøyregionen (mørkerødt) består av Brønnøy, Vevelstad, Vega og Sømna.

Men landskapet er skiftende, og i enkelte tilfeller tvetydig. Helgeland kan defineres som rural ut fra beliggenhet og innbyggertall, men i det moderne samfunn er ikke regioner statiske. Muligens vil en økende bevissthet rundt hvordan steder representerer og samhandler, istedenfor å satses ressurser på helt lokale utviklingsprosesser uten å se stedet i en større geografisk dimensjon, styrke stedsutviklingen på Helgeland. I denne oppgaven forstås Helgeland som ett sted ut, og med hovedvekt på de unges ulike forestillinger om hvordan det oppleves flytte til stedet.

3.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist at Helgeland har et allsidig og spennende næringsliv, men at regionen har ubalanse alderssammensetningen. Basert på dette viser Telemarkforskning til at Helgeland er mindre attraktiv som bosted. Regionen har også en lavere andel innbyggere med høy formell kompetanse enn snittet i fylket og landet, som igjen kan ha sammenheng med at deler av næringslivet sliter med å rekruttere riktig kompetanse. Jeg avslutter med å forklare hva som kan ligge i regionsbegrepet. Kapitlet er tatt med for å forstå mer av bakgrunnen for valg av tema og problemstilling, og vise at regionen ikke bare trenger å ha fokus på tilbakeflytting, men trenger økt tilflytting generelt.

4. Metode og forskningsdesign

4.1 Innledning

I det følgende kapitlet redegjøres det for den metodiske tilnærmingen basert på både kvantitative og kvalitative metoder. Problemstillingen handler både om unge voksne og deres preferanser for å bosette seg på Helgeland – og om karriereløp og flyttegrunner til 6 tilbakeflytter. Tanken er at undersøkelsene vil supplere hverandre og gi utfyllende informasjon.

Siden jeg har en aktiv forskerrolle med på å produsere dataene, har jeg lagt vekt på en nokså detaljert beskrivelse av metodedelen. Jeg har også vært på utkikk etter empiri og teori fra «motsetningsfylte» vinklinger, og metoder som kan supplere hverandre. Hvor formålet har vært å forstå sosiale nettverk, kulturelle bånd og sammenheng mellom holdninger, verdier og oppvekststed i forhold til problemstillingen. Antagelsene har jeg testet ut på politikere, næringsliv, kollegaer og familie, slik har jeg selv vært en stemme i konstruksjonen av fortellingen, og i konstruksjonen av Helgeland. Min stemme er imidlertid en blant mange stemmer.

4.2 Validitet og reliabilitet

Reliabilitet er ei vurdering av forskningens pålitelighet, nøyaktighet og etterprøvbarehet, på en slik måte at andre forskere kan komme til samme resultat. Mens validitet er et spørsmål om de data som er samlet er relevante for problemstillingen, og om den svarer på problemstillingen. I surveyen stiller jeg de samme systematiske spørsmål til alle respondenter, mens dybdeintervjuene er basert på mer kvalitative tolkninger. Her forteller hver informant om sitt karriereløp og hverdagsliv, og hvor validitet og reliabilitet i større grad knyttes til tolking og formidling (Johannessen mfl 2010: 229). I et fortolkende perspektiv skjer datainnsamlinga under gjensidig påvirkning og forhandling mellom forsker og informanter.

4.3 Forskers rolle

Et kjennetegn ved kvalitativ forskning er at man går i dybden, mer enn i bredden (Repstad 2000: 14, Aase og Fossåskaret 2007: 61-62), og at forsker er en aktiv deltaker og setter sitt preg på forskningen. Planlegging, datainnsamling, analyse og formidling er påvirket av mine fortolkninger, inspirert av det fenomenologiske perspektivet hvor jeg samhandler med informantene opptatt av å forstå og beskrive deres meninger og hverdagsliv (Johannesen m.fl. 2010: 135-171). Jeg blir både "fortellerfinner" og «fortellerskaper». Først ved å innhente informasjon og deretter ved å fortette dataene og konstruere historier/narrativer og belyser de poeng som jeg anser som viktige for problemstillingen (ibid: 215-219).

Det er utfordrende å balansere de ulike rollene (innbygger, forsker, student, næringsaktør) og legge egne erfaringer, forutinntatthet og forventinger til side. En metode å møte egen husblindhet og forutinntatthet på er å innta en reflekterende holdning til egne erfaringer og påvirkning mens prosjektarbeidet pågår. Det handler også om å være klar over intervjueffekten, det vil si at informantene blant annet kan svare mer positivt eller negativt (svare taktisk) i intervjusettinger (Johannessen m.fl. 2010: 370). Eller de kan tro at jeg har dannet meg en oppfatning av hvordan ting gjøres her. Det å ta upartiske valg vedrørende problemstilling og teoretiske perspektiver jeg bringer med meg inn i forskningen - og hvilke metoder, tolkning og formidling jeg tror blir mest riktig, er ikke uproblematisk. Det handler om å være nær og distansert; ha et utenfra- og et innenfra-perspektiv. Utenfra-perspektivet, fordi jeg blant annet kommer fra næringslivet, er voksen og etablert, mens jeg forsker på studenter og unge voksne som er i en helt annen livsfase og setting enn den jeg lever i. Dermed kjenner jeg ikke de utfordringer som unge føler på kroppen i hverdagen sin. Innenfra-perspektiv, siden jeg kjenner heimstedet, jobber med heimflytting og er i dialog med medlemmene allerede, samt at jeg en gang har vært ung student og tilbakeflytter selv. Den pågående dialogen med de unge gir i tillegg innsikt i hvordan analysen kan utføres.

For å imøtekomme kritikk kan kunnskapen bli mer troverdig med bruk av ulike typer dokumentasjon, kilder og undersøkelsesmetoder – metodetriangulering (ibid: 229-232). Blant annet ved å se egne analyser opp mot andre metoder innen samme problemområde, lytte til utenforstående og være tydelig på at det ikke finnes en fasit eller sannhet.

Fossåskaret (2007: 84-90) mener fordelene ved lokalkunnskapen om temaet og informantene er større enn ulempene, forutsatt at man klarer å balansere nærhet og distanse. Dessuten er det rett og slett ikke mulig å produsere samfunnskunnskap som er upåvirket av forståelsesrammene til den som skaper og formidler kunnskapen. Forsker vil ha med seg oppfatninger og forforståelser om feltet er kjent eller ukjent.

Forsker har et etisk ansvar i henhold til retningslinjene som er vedtatt av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Og fordi samfunnsvitenskapen preges av forskerens samfunns- og menneskesyn, stilles det strenge krav om redegjørelse for hvordan egne holdninger kan påvirke arbeidet som presenteres. Et sentralt poeng er at kravet til redegjørelse gjelder hele forskningsprosessen; fra idèutvikling, planlegging og valg av strategi og metode, til datainnsamling, analyser og rapportering (NESH 2006: 8).

Oppgaven er godkjent av norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD), og jeg har vært opptatt av å anonymisere svarene og passe på maktforholdet mellom meg som forsker og informantene er mest mulig i balanse. Det er deres synspunkter og livsverden som skal gjengis, ikke mine egne synspunkter.

4.4 Framgangsmåte

Det startet med et dypdykk i statistikkbanken til SSB vedrørende befolkningsutvikling, utdanningsnivå og næringsliv. Samtidig leste jeg meg opp på flytteforskning og fulgte debatter i media, deltok på seminar rundt bolyst og attraktivitet – og snakket jeg med ulike aktører; unge voksne, politikere og næringsliv lokalt på Helgeland. På utkikk etter hvilke holdninger som råder, ting som overrasket - for å få innsikt i konteksten. Jeg har ikke gjort systematiske feltnotater, men notert ned sitater, kommentarer eller spørsmål som jeg har funnet interessant å forfølge. Disse uformelle samtalene og notatene har kun vært brukt til egen refleksjon og læring, og for å avklare hvordan jeg metodisk skulle gå fram.

I praksis har den første problemstillingen blitt justert underveis i løpet av skriveprosessen. Endringene har skjedd samtidig som jeg har lest meg opp på teori, men også ved at dataene samlet inn har vist at det som er interessante ligger slik til at problemstillingen burde justeres. Jeg valgte etter hvert å utforme problemstillingen som to spørsmål, for å signalisere en spørrende og åpen holdning, og fordi jeg ønsket å tilnærme meg problemstillingen fra ulike vinklinger.

Overfor studentsegmentet valgte jeg en spørreskjema-/surveyundersøkelse for å nå de som bor utenfor regionen, og overfor tilbakeflytterne valgte jeg dybdeintervju. Begge undersøkelsene med formål å fortolke og presentere data i en vitenskapelig setting. Blant annet Rye (2002) sin flytteforskning er inne på at tro om et bedre liv gjør at folk vil bo i byer, men typisk nok kan det være dårlig samsvar mellom hva ungdommen sier og hva de faktisk gjør senere. Denne typen avvik er velkjent fenomen i norsk flytteforskning. Så overfor tilbakeflytterne har jeg valgt en karriere-/livfasestudie, for å se nærmere på hva som blir gjort, framfor det som sies (Brox 1995: 102).

4.5 Utvelgelse av studentsegmentet

Målgruppen for første problemstilling er unge helgelendinger i ferd med å ta høyere utdanning eller i jobb utenfor regionen. Jeg vurderte for og imot involvering av medlemmene i regionens heimflytter-prosjekt. Fordelen er at de representerer en viktig og bevisst gruppe unge voksne. Samtidig er de ut fra metodiske hensyn lett tilgjengelige, fordi jeg har tilgang til kontaktinformasjon og epostadresser til 650 medlemmer. Ulempen er de kun representerer en del av målgruppen, og at de har meldt seg inn i «Vivilheim»¹³ for å holde kontakt med heimplassen og lokalt næringsliv. Ved å velge medlemmene blir utvalget skjevt, men fordelen med å kunne kontakte hele medlemsmassen kjapt og kostnadseffektivt avgjorde utfallet. Jeg valgte å bruke de 650 studenter/unge i arbeid med røtter til Helgeland som case.

Siden medlemmene kan defineres som en gruppe mennesker og en analyseenhet, valgte jeg å se dem som en casestudie (Yin 2008, sitert av Johannessen m.fl. 2010: 85-87). Casestudier også kan brukes til narrative framstillinger, for å få fram innholdet i analysen (ibid: 216). I analysedelen er metoden å tolke funnene mest mulig objektivt og nøytralt. Her tar jeg med de viktigste funnene grafisk, med korte faktabaserte kommentarer. Deretter oppsummerer jeg i tekst form, hvor jeg beskriver noen av funnene som en fortelling (ibid: 216) inkludert noen av de personlige kommentarene, som supplement.

Spørreskjemaet ble startet med enkle, ukompliserte spørsmål, for deretter å komme inn på essensen. I noen spørsmål kunne de krysse av for ett svaralternativ, i andre tilfeller kunne de velge flere svaralternativer. Jeg la også inn noen åpne kommentarfelt for supplerings. Slike åpne spørsmål kan være vanskelig å analysere på en tilfredsstillende måte (Johannessen m.fl. 2010: 261, siterer Malterud). Slik informasjon kan derfor ikke brukes til å generalisere, men til å gi utfyllende informasjon. Jeg har brukt noen av de kommentarer som er nevnt av flere respondenter i analysen. Ulempen med denne mer eller mindre kvantitative undersøkelsen, er at standardiseringen gjør at man ikke ser nyanser eller får fram underliggende motiver, samtidig er det mulig å feiltolke teksten.

¹³ Mer om heimflytterprosjektet på www.vivilheim.no

4.6 Design av surveyundersøkelsen

Jeg valgte å bruke et spørreskjema/survey sendt via internett (Johannessen 2010: 259). Metoden når raskt og kostnadseffektivt ut til mange, og gir mulighet til å legge inn forhåndsbestemte regler for hvordan respondenten blir ført igjennom spørsmålene. I tillegg kan respondentene selv avgjøre når og i hvilket tempo de vil svare. Siden unge voksne er vant med å kommunisere via internett, antok jeg at de ville foretrekke å bli kontaktet via internett, framfor henvendelse via brev eller telefon. En annen fordel er at forsker ikke påvirker med sitt nærvær under intervjuet og sparer tid på transkribering, siden svarene er kategoriserte og kommer i tekstformat.

Jeg valgte en semistrukturert intervjuform og en miks av prekodete og noen åpne spørsmål/tilleggs kommentarer (Johannessen m.fl. 2010: 259-276), med questback som programvare og verktøy. Bruk av questback bidro til et profesjonelt uttrykk og gjorde det lettere for respondentene å navigere seg igjennom undersøkelsen, samtidig som det ble enklere å anonymisere svarene og sende ut påminnelse til de som ikke svarte på førte henvendelse. Spørreskjemaet ble testet på 4 studenter i forkant av utsendelsen.

Begrensningene med undersøkelsen er at den krever at avsender har epostadressene til mottakerne og at mottakerne har tilgang til internett og epost. Andre begrensninger er at avsender ikke oppfatter mottakers kroppsspråk eller stemmebruk, og at svarprosenten nok kan bli lavere enn ved f.eks. personlige intervju.

Undersøkelsen ble første gang sendt ut i oktober 2010, og repetert året etter i samme periode - for å lete etter variasjoner og endringer. Undersøkelse i oktober 2011 ble sendt ut til 650 medlemmer, av disse var det 30 epostadresser med feil/som ikke kom fram til mottaker. Resultatet ble 203 svar med et par purringer, som ga en svarrespons på 33 prosent. Spørsmålene og svarene i tabells forms følger vedlagt (vedlegg: surveyundersøkelse).

Forhåndsoppgitte svaralternativer gjør det lettere for respondentene å svare, og enklere for forsker å registrere og kode svarene. Ulempen er at svarene er standardiserte og lite nyanserte. Men de kan angi retning og vise til noen mønster, til bruk i det videre arbeidet med å utforme de kvalitative intervjuene.

4.7 Design av dybdeintervjuene

Formålet med å studere karriereløpene er å kartlegge hverdagslivet fra student til voksenliv, og beskrive årsaker til å flytte heim. Jeg valgte semistrukturerte dybdeintervju med 6 tilbakeflyttere hvor respondentene snakker mest mulig fritt, samtidig som det er noen føringer med hensyn til tema som belyses; utdanning, jobb, hvor de flyttet og når, samt årsak til heimflytting. Metoden gir mulighet til å gå detaljert til verks og underveis få fram ny og uventet kunnskap.

For å få fram tilbakeflytternes meninger, i handlinger og ytringer, tar jeg utgangspunkt i informantenes karriereløp (Brox 1995: 101-104). Metoden brukes for å få fram livsløp preget av bestemte aktiviteter og oppgaver både i letefasen, etableringsfasen og familiefasen for å kartlegge hvordan hendelser på et tidspunkt i livet, bygger opp under de vedtak som blir gjort senere i livet (Eikeland 1991: 232).

Overfor informantene som er i letefasen spør jeg om utdanning, partner, interesser og andre opplevelse som hører til denne delen av livet. I etableringsfasen er informantene i ferd med å etablere seg med jobb og familie, gjerne etter at utdanningen er ferdig, men fasene kan være overlappende. Her spør jeg om hvilke jobber de søkte på, boligalternativer, når evt. barn kom og hvordan dette var planlagt. I familiefasen er de etablerte, her handler spørsmålene blant annet om praktiske forhold rundt det å flytte heim og hvor da har bodd og jobbet i mellomtiden (vedlegg: intervjuguide)

Målgruppen er helgelendinger med høyere utdanning, som har studert og evt. jobbet utenfor regionen og flyttet tilbake til Helgeland i løpet av de siste 5 årene. Da intervjuene fant sted bodde to informanter i Mo i Rana, en i Hemnes og to i Vefsn, og en var på tur til å flytte ut av regionen igjen. I forkant av utvelgelsen spurte jeg meg rundt i næringslivet og blant bekjente, for å finne seks personer som

var i riktig målgruppe og under 40 år. Av praktiske grunner og begrensede ressurser ble 6 personer valgt ut, 3 kvinner og 3 menn. Jeg vurderte å involvere partnerne til informantene i intervjuene, fordi beslutninger om å flytte eller ikke gjerne tas sammen, og fordi parintervju kan gi mer utfyllende diskusjon av hendelsesforløpet. Jeg valgte likevel å holde meg til definerte målgruppe ut fra ressurser og omfang, men også fordi karriereløpene starter før partner er med i bildet.

Den kvalitative tilnærmingen har blitt kritisert for å være idealistisk og individualiserende, med for mye fokus på enkeltmenneskers meninger og neglisjere sosiale og materielle strukturer og rammevilkår. Men det er ikke nok å observere eller beskrive statistiske variabler dersom en ønsker å forstå meninger og motiver, det som ligger implisitt eller underforstått bør også fram. Da må en snakke med folk.

4.8 Gjennomføringen av dybdeintervju

Samtalene ble gjennomført sommeren/høsten 2012 på arbeidsplassene til informantene eller på min arbeidsplass, og hvert intervju varte i en og en halv time. Innledningsvis forklarte jeg om formålet med intervjuet og avklarte mine ulike roller (forsker, student, innbygger og næringsaktør). Før intervjuene forberedte jeg dem på formålet via epost/telefon og forsikret at deres anonymitet ville bli ivarettatt.

Intervjuene handlet om arbeid, utdanning, fysiske egenskaper ved Helgeland og stedet de studerte på (bolig, natur, infrastruktur), samt sosiale og kulturelle faktorer (kjæreste, familie og venner, fritidsinteresse). Litt etter de samme kategorier som i surveyundersøkelsen. Siden intervjuene er retrospektive og ser tilbake på flyttehistorien, spurte jeg om det som ble diskutert var noe de ble obs på nå i etter flyttingen, eller det var noe de mente den gangen. Jeg lagde en tidslinje som i løpet av intervjuene ble fylt ut med konkrete hendelser og årstall. Livshistoriestudier som omfatter mange hendelser er bra, fordi en hendelse kan få en til å huske en annen (Repstad 2002: 80).

Historiene er ikke nøytrale fremstillinger av faktiske forhold, men forstås som et uttrykk for hvordan informantene setter ord på og fortolker sine egne opplevelser i lys av hvordan de oppfatter seg selv, sitt hverdagsliv og sine omgivelser - med fare for at informantene ideologiserer fortiden ut fra sin selektive hukommelse. Ved å stille spørsmål om konkrete hendelser over en historisk livslinje blir det lettere å kategorisere handlingsmønstre.

Intervjuene ble tatt opp på via iPhone, og i tillegg tok jeg notater for å minne meg selv om tema/ tilleggsspørsmål underveis. Min rolle var å få informantene til å forklare nærmere, komme med eksempler på det de fortalte og reflektere. Etter intervjuene skrev jeg ned historiene og mine egne tanker. Et godt dybdeintervju/god livshistorie handler om at informanten tar over kontrollen med intervjusituasjonen og snakker fritt (Bertaux m.fl. 1981: 39-41). Samtalene fløt lett, informantene var engasjerte og fortalte villig.

Etter seks intervju avsluttet jeg grunnet begrenset tid og ressurser til rådighet, fremdeles usikker på om jeg hadde nådd metningspunktet. Det handler om at en ikke kan generalisere på bakgrunn av ei fortelling, men ved flere fortellinger med samme spørsmål vil en normalt kunne oppnå «saturation», det vil si at en begynner å få like svar og se gjentatte mønstre. Denne typen like svar og gjentatte mønstre vil så gi grunnlag for generalisering (Bertaux 1981, Brox 1995: 103-104, Eikeland 1991: 233-234). Eikeland viser til at en eventuelt kan stoppe intervjuene når forsker mener å ha forstått de samfunnsprosessene som påvirket livsløpet til informantene.

Etter å ha transkribert historiene om til leselig materiale, forkortet jeg utgavene med hovedpoengene. Disse ble sendt til informantene for gjennomlesing. Slik fikk jeg sjekket ut at jeg hadde forstått riktig og også lagt til noen flere detaljer. Deretter kategoriserte/tematiserte jeg intervjuene hver for seg, og satte opp hovedfunnene i en tabell for bedre oversikt. Til slutt komprimerte jeg de seks flyttefortellinger om til tre, en i hver livsfase (Eikeland 1991).

4.9 Oppsummering

I kapitlet beskrives fremgangsmetodene jeg har valgt å benytte i studiet og hvorfor, samt hvordan undersøkelsene er tenkt gjennomført. Jeg diskuterer styrker og svakheter med valgte framgangsmåte, blant annet at det å forske på eget sted og fagfelt kan føre til husblindhet, tankefeil og intervju effekter. Jeg støtter meg imidlertid til Aase og Fossåskaret (2010) og Repstad (1987), som mener at innsikten ved å være nær er større enn ulempene, forutsatt at en klarer å balansere de ulike rollene og innta en reflekterende holdning underveis. I tillegg har jeg kommentert viktigheten av dataenes troverdighet og forskers etiske ansvar.

5. Analyse av casestudiet

5.1 Innledning

Her følger mine fortolkninger og konklusjoner fra casestudien gjennomført via en nettbasert surveyundersøkelse. Undersøkelsen har en kvantitativ tilnærming, men her er også innslag av subjektive elementer basert på respondentenes subjektive tilbakemeldinger (vedlegg: åpne kommentarer), som er brukt som supplement i utformingen av fortellingen i oppsummeringen.

5.2 Syv av ti vil heim

I casestudiet spør jeg om de vil flytte til Helgeland etter utdanning og jobb utenfor regionen, hvor 70 prosent tror de kommer til å etablere seg på Helgeland med tid og stunder. Siden respondentene er medlem av regionens heimflytterprosjekt kan det tyde på at de er mer proaktive på søk etter informasjon om ulike bosteder og karrierer. De tar ikke ting bare slik som det faller seg, men forbereder seg på livets hendelser ved å følge med jobbmarkedet heime og ved å svare på surveyen blant annet, samtidig holder de dørene åpne for ulike bosteder og karriereløp. Vil de innta en liknende proaktiv holdning når de kommer til etablererfasen? Hvilke mål setter de seg da og hvordan vil de bli realisert? Det er vanskelig å forutsi.

Undersøkelsen er nyttig, fordi den sier noen om de unges holdningene og verdiene. Meninger og tanker som de tar med seg videre i livet (Frønes og Brustad 2010: 410). Funnene forteller at Helgeland har mange gode ambassadører ute i landet og i verden, reflekterte unge voksne som det er verdt å lytte til og lære av i stedsutviklingsprosesser.

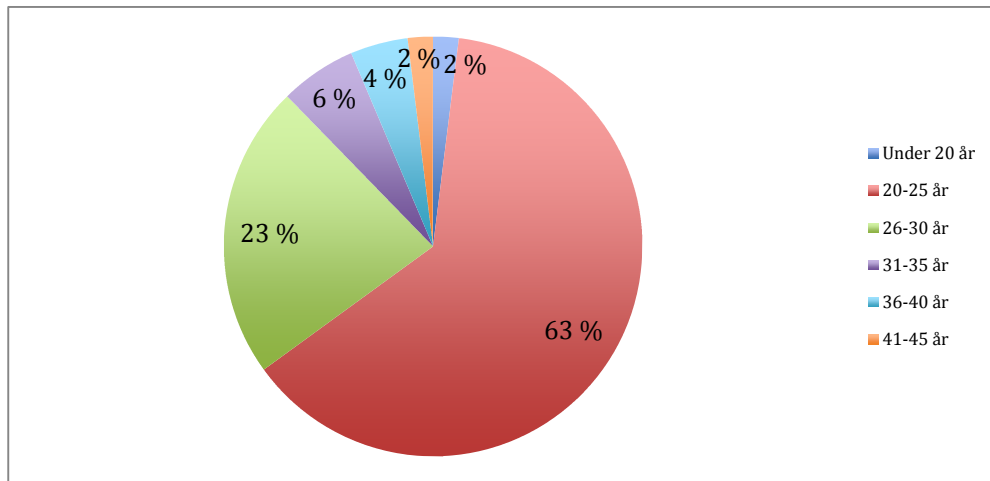
I spørsmålet vedrørende hva som er de viktigste grunner til å flytte til Helgeland har ni av ti krysset av for «nærhet til venner og familie». Deretter følger, i prioritert rekkefølge; «naturen», «oppvekstvilkår», «bovilkår» og «jobbtilbud». Fire av ti mener at jobb er en av de viktigste flyttegrunner, kulturtilbud er det to av ti som vektlegger. Det viser at de har ulike preferanser, men at familie er viktigste flyttegrunn.

Seks av ti er usikker/vet ikke om næringslivet på Helgeland er framtidsrettet og solid. Det gjenspeiles også i de personlige kommentarene, hvor noen holder kontakten med heimplassen og familien - samtidig som de mener at det er vanskelig å få jobb på Helgeland. Er det en myte? En flyttestudie fra Rjukan (Hansen 2004) viser at ungdom hadde liten kjennskap til arbeidsmarkedet og mulighetene på heimstedet, og hvor forsker viser til samme tendens for Mo i Rana på Helgeland. Kan det være at myten om Helgeland som «ensidige industristed» lever ennå? Kan det også være at omstillinger og konkurser i industrien de siste tiårene har satt sitt preg på det unge, selv om de ennå ikke ute i jobbmarkedet? Det at flertallet av de unge i caset er usikker på hvor framtidsrettet næringslivet er, sier ikke noe om de bakenforliggende årsaker, men tilbakemeldingene viser at det er behov for økt kunnskap om mulighetene i arbeidslivet.

5.3 Grafisk framstilling av survey

Her følger grafisk framstilt av funnene fra surveyundersøkelsen, med korte kommentarer og analyser til hvert funn.

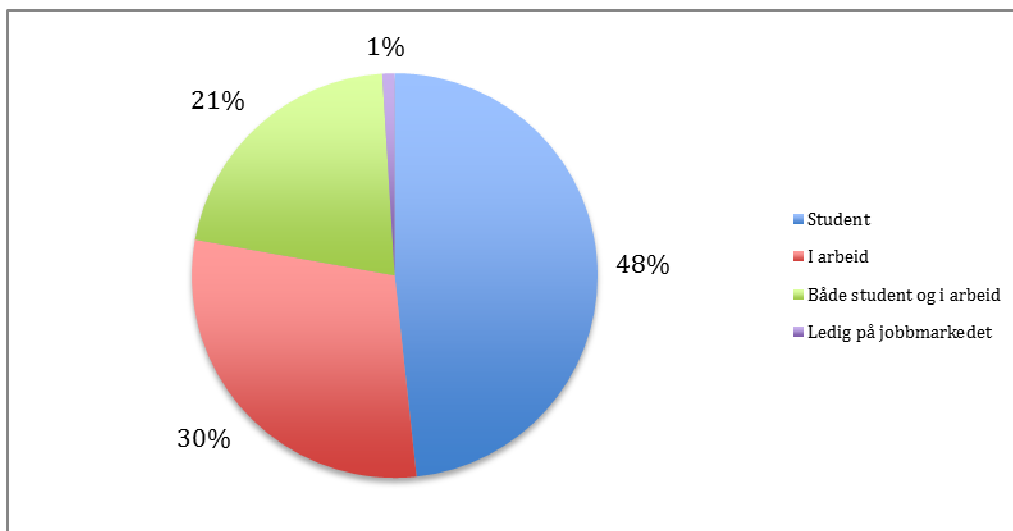
Alder?

Figur 5 Alderssammensetning survey

203 av 620 besvarte undersøkelsen i oktober/november 2011. Hovedtyngden er under 30 år (88 %), og det er en jevn fordeling mellom kjønnene, 49 % kvinner og 51 % menn.

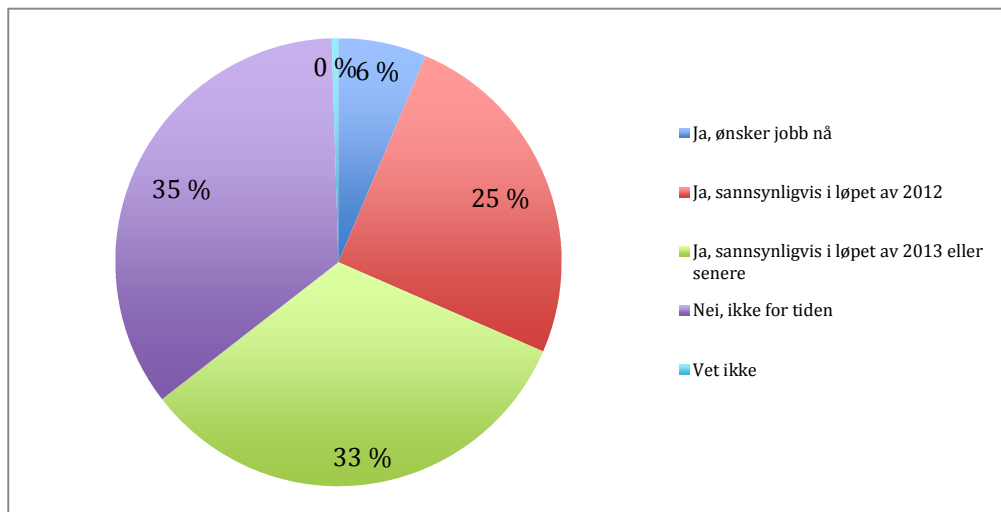
Yrkesstatus

Figur 6 Yrkesstatus survey

69 % er studenter ved høyere utdanning, hvorav 21 % har jobb i tillegg til studiene. De øvrige, 31 %, er i jobb eller på søk etter jobb.

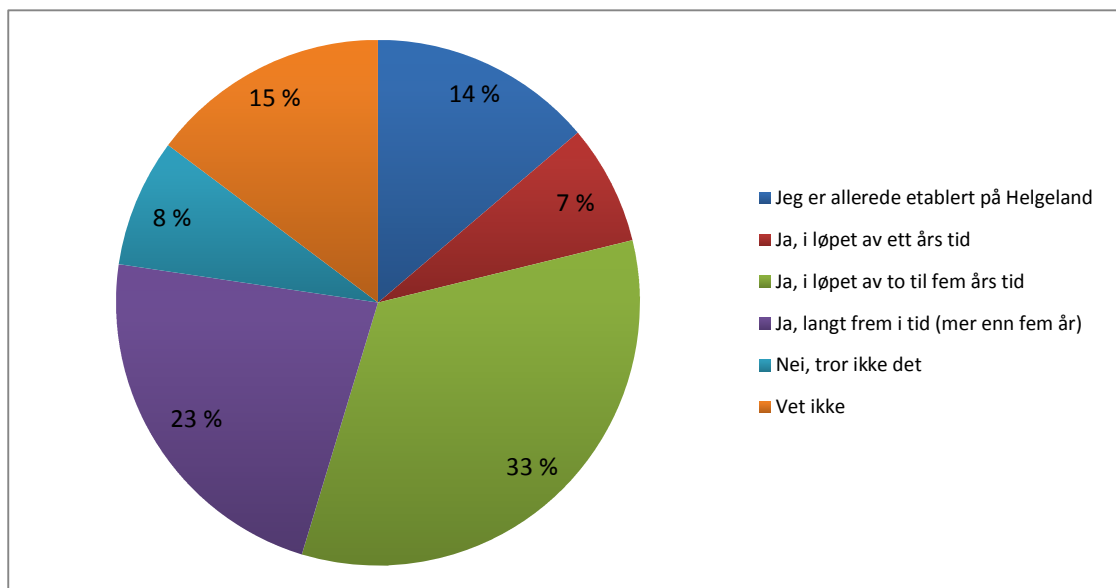
Er du på utkikk etter jobb?

Figur 7 Andel på utkikk etter jobb survey

64 % av gruppa er på leting etter jobb i løpet av 2012/2013. 35 % er ikke på jobbleting, trolig fordi de skal studere flere år fram i tid.

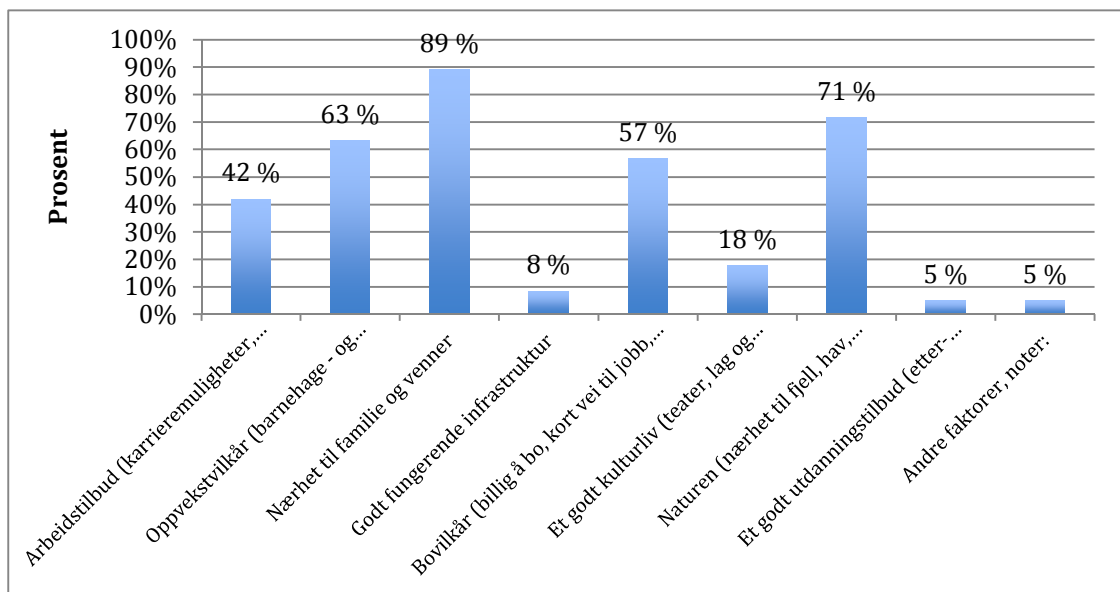
Har du planer om å etablere deg på Helgeland?

Figur 8 Planer om å komme heim survey

63 % vil heim, 14 % har kommet heim og 23 % tror ikke de kommer heim. I et kontrollspørsmål, bekrefter funnet, hvor 71 % at det er helt/ganske sikkert at de etablerer seg i regionen.

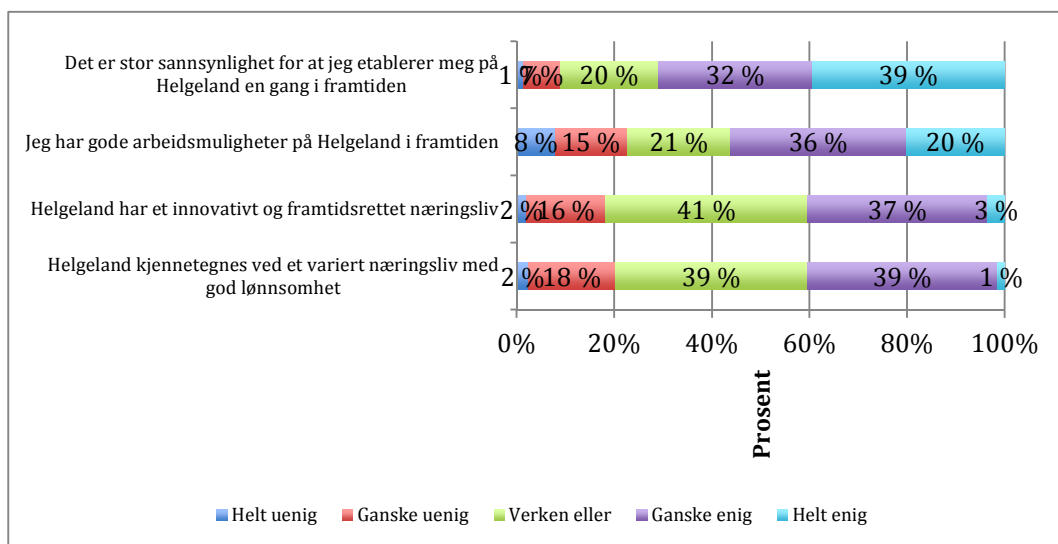
Hva mener du er de viktigste årsakene til å flytte til Helgeland (flere svar mulig)?

Figur 9 Årsaker til å flytte heim survey

89 % mener familie og venner er en av de viktigste grunner til å bosette seg, kun 42 % mener det samme om jobbtilbud . Det er overraskende at jobb ikke kommer høyere på rangeringslisten.

Hvor enig eller uenig er du til følgende utsagn?

Figur 10 Holdninger til arbeidslivet survey

71 % mener det er sannsynlig at de etablerer seg. 56 % mener det er gode arbeidsmuligheter for dem, 40 % mener har Helgeland har et innovativt, framtidsrettet næringsliv med god lønnsomhet. Eller omvendt; 60 % er mer usikker eller i tvil om at næringslivet er framtidsrettet og solid.

5.4 Oppsummering survey

Planer framover

Jeg brukte litt tid på å finne ut hva jeg ville med livet og hva jeg skulle studere, men da valget var tatt og jeg sto der med tre store koffertar og pc'en, var det som om alt falt på plass. Det følte riktig å flytte heimefra, få nye studievenner, bli kjente med den pulserende studentbyen.

Trives godt her, men når studietiden er over så starter en annen fase i livet. Det å få en god jobb vil naturligvis være viktig, men livet etter jobb og det sosiale betyr mer. Familiemiddager. Båtturer. Skiturer. Eget hus.

Dersom jeg har mulighet, og evt. partner blir med, kommer jeg nok tilbake når jeg er klar for det. Kanskje har jeg fått barn, da blir valget enda enklere. Ønsket er at alle studentvennene min også skal si: - Ja, drar du heim, så gjør jeg også det!

Student fra Helgeland, 23 år

Studentfortellingen er en fortolkning av meningsinnholdet i surveyundersøkelsen, inkludert noen av de personlige kommentarene. Ved å sette ord på tankene får historien mening for flere og blir til kunnskap i kulturell forståelse (Fosso 2004: 122-123, Moldenæs 2006: 15).

Sett i et livsløpsperspektiv er de fleste i «letefasen» (Eikeland 1991: 232). De leter etter hvilken utdanning de skal ta, hvilket yrke de skal velge og hvilke verdier som er viktige for dem. Undersøkelsen viser at det ikke er signifikante forskjeller på svarene mellom kjønnene. I overgangen letefase og etablerefase, eller gjerne før, tar mange av dem stilling til valg blant annet til hvor de vil bo og hvilke jobber de skal søke på. Hvilke forventninger og opplevelser de har til Helgeland kan slik sett virke inn på valgene de tar.

De fleste mener familieband, naturen, oppvekstvilkår og bovilkår er viktigst for tilbakeflytting. Det viser at de de vektlegger både materielle og relasjonelle forhold. Noen legger også vekt på at jobbmuligheter og kulturtilbud, men de er i mindretall. Kanskje tar de jobb for gitt, fordi de forventer at dette er på plass, som har sammenheng med at når det er press i jobbmarkedet så blir denne faktoren mindre viktig som flyttegrunn (Nav bedriftsundersøkelse 2011 og 2012, Sørli 2010). De unge har valgmuligheter, og behøver ikke å rangere jobb øverst lenger. Av de faktorer som er listet opp, får kultur færrest «stemmer» som flytteårsak.

Siden mange legger vekt på «nærhet til familien» tyder det på at de legger vekt på den sosiale arven (Frønes og Brusdal 2010: 411). I det moderne kunnskapssamfunn er kanskje foreldrenes innsats som støtteapparat under barnas utdannings- og karriereløp blitt viktigere, og slik var det ikke nødvendigvis i industrisamfunnet. Den siste bo- og flyttemotivundersøkelsen viser også at familie har blitt viktigere, og hvor mange begrunner det ut fra at de vil bo nærmere barn, forelder eller andre slektninger.

6. Analyse av dybdeintervjuene

6.1 Innledning

I dette kapitlet analyseres flyttehistoriene i form av dybdeintervju med seks tilbakeflyttere. Problemstillingen besvares ut fra hvordan de unge tolker og bruker steder, og hvordan dette kommuniseres til andre (Berg og Dale 2004: 10). I tillegg har jeg snakket jeg med unge om tilbakeflytting, leste meg opp på empiri og teori rundt temaet, deltatt på seminarer om bolyst, og gjennomførte en surveyundersøkelse - med mål å styrke gjennomføringen av dybdeintervjuene.

Problemstillingen som søkes belyst er om jobb er hovedårsak for å flytte heim til Helgeland for unge med høyere utdanning, eller om det er andre faktorer som gjør seg mer gjeldende, ref. bo- og flyttemotivundersøkelsen 2008. Jeg har vært på let etter kjennetegn ved flyttemønsteret - alle de små, men utslagsgivende handlingene inspirert av Brox's karriere-/livsløpsanalyser (1995: 100-104).

Undersøkelsen viser at tre av seks hadde jobb på plass før de flyttet heim, og fire av seks søkte jobber flere plasser enn på Helgeland. Det er tydelig at jobb er vesentlig faktor for flytting. Snur vi resultatene på hode, flyttet tre tilbake uten å ha jobb klar da de flyttet heim, og to av seks søkte ikke jobb andre plasser enn heime. Så inntrykket mitt etter intervjuene og at de vektlegger ulike flytteårsaker; både materielle og relasjonelle forhold avhengig både av egne verdier og av livsfase. Kontrasten kan eksemplifiseres i følgende to utsagn: *"Selv om jeg reiste ut for å ta utdanning, var jeg klart på at jeg skulle heim igjen. Jeg fikk jobbtillbud andre steder i landet, men dro likevel rett heim etter studiene"*. Mens en annen forklarer at: *«Jeg flytta heim midlertidig, fordi jeg var blakk. Mens jeg ventet på å få meg jobb i Trondheim eller Oslo»*.

6.2 Flyttehistorier etter livsfase

For å se flyttegrunnene mer tydelig har jeg valgt livsfasefølger en skjematisk framstilling med type utdanning, hovedgrunn(er) til å flytte heim i prioritert rekkefølge, sivil status ved heimflytting, samt stikkord avhengig av hva informantene har lagt vekt på i sine fortellinger. Jeg har anonymisert informantene og utelatt tema som ikke er vesentlig for problemstillingen. Det er ikke personene i seg selv som er interessant for oppgaven og allmennheten, men de ulike historiene og motivene for å flytte til Helgeland.

kjønn	utdanning sted	hovedgrunn heimflytting	siv.status ved flytting	flytting etter studie	diverse stikkord
K	vdg heime, tegning, form og farge folkehøgskole master kultur Bergen, England	1. dårlig råd 2. tilfeldighet 3. tilhørighet etter hvert	hadde kjæreste annen plass i landet han flyttet oppover etter hvert	rett heim etter studiet letefasen	flyttet til foreldrene pga dårlig råd ville ikke heim først, kjæreste flyttet oppover (ble vendepunktet) fikk etterhvert fast jobb kulturtilbud viktig har alt jeg trenger her
M	yrkesfag + fagbrev på Helgeland militæret ingeniør Narvik	1. spennende jobb 2. tilhørighet	kone fra Helgeland flytta hit før hun hadde jobb to barn	heim etter 8 år med studier og to forskjellige jobber familiefasen	flyttet heim da riktig jobb dukket opp friluftsliv viktig pendler til nabokommune
M	vdg. utenfor heimregionen master marketing Oslo	1. spennende jobbtilbud 2. tilfeldighet 3. liten grad av tilhørighet	Singel	rett heim etter studie letefasen	vdg. annen plass enn Helgeland godt arbeidsmiljø her flytter tilbake til Oslo grunnet karriere og nettverk
K	vdg. heime master samfunnsfag Tromsø	1. tilhørighet	samboer - ikke fra Helgeland han fikk jobb før de flyttet heim ett barn	heim etter studier og 6 år med to jobber sørafor familiefasen	jobbtilbud avgjorde flytting sørover flyttet heim da rette jobben dukket opp pendler til nabokommunen
M	vdg heime bachelor øk&adm Trondheim	1. tilhørighet	kone herfra hadde ikke jobb da de flyttet heim ett barn	heim rett etter studie etableringsfasen	fikk barn siste år på skole - andre verdier familie viktig at begge kom herfra var gjorde bostedsvalget enklere
K	vdg heime siv.ing Trondheim	1. tilhørighet	samboer fra Helgeland, hadde jobb heime	heim rett etter studie etableringsfasen	bevisst valg allerede på videregående, tok utdanning deretter nærhet til familie og venner

For lettere å se fellestrekkene er flyttehistoriene kategorisert i tre fortellinger etter Eikelands livsløpsfaser (1991); letefasen, etablererfasen og familiefasen. Fortellingene er bygd opp etter dramgenren som Moldenæs beskriver med et budskap, et persongalleri, en handling og en konflikt (2006: 18-19).

Letefasen

Ville ikke heim, men var blakk

Det var nok ingen som trodde at jeg ville flytte heim da jeg begynte på utdannelsen, men nå har jeg bodd her i fire år.

Jeg tok videregående på heimplassen, og deretter ble det folkehøgskole før jeg flytta til Bergen for å studere ved universitetet. Masteren tok jeg i England. Etter utdanningen flyttet jeg inn hos foreldrene mine – rett og slett fordi jeg var blakk. Den opprinnelige planen var å bo hjemme mens jeg søkte etter utdanningsrelatert arbeid i Trondheim og Oslo.

Jeg dro på en del jobbintervjuer, men konkurransen var beinhard. Er man nyutdannet og uten arbeidserfaring kan det være vanskelig å få en fot innafor. Siden jeg hadde tatt utdannelsen min i utlandet hadde jeg i tillegg få kontakter og null nettverk i den norske bransjen. Derfor gikk jeg til Nav, fikk praksisplass og arbeidserfaring.

Skal jeg være ærlig ville jeg ikke å være på heimplassen på det tidspunkt, men jeg hadde ikke råd til å flytte for meg selv - og de fleste vennene mine bodde i Trondheim og Oslo.

Vendepunktet kom da jeg fikk kjæresten oppover. Etter hvert fikk jeg også fast ansettelse. Nå har vi kjøpt hus. Alt er topp. Og oppgavene og erfaringene i jobben er gull verdt. Tror jeg har en mer allsidig jobb enn det jeg ville fått i en storby. Her jobber jeg med ulike typer oppgaver, og har frihet til å utvikle ideer og ferdighetene mine.

To av informantene var i letefasen da de flyttet heim. En flyttet heim midlertidig på grunn av dårlig råd. Den andre valgte Helgeland etter studiet, selv om nettverket var andre steder i landet. I ettertid har han flyttet tilbake til hovedstaden. Disse i letefasen er mest opptatt av «hva skal jeg gjøre og med hvem», og ikke «hvor» da de flyttet heim. Slik sett er stedstilhørighet svakere i denne livsfasen. Økonomi og jobb hadde større fokus enn f.eks. familie og røtter. Det er dermed knyttet større usikkerhet til varighet av tilbakeflyttingen i denne perioden av livet.

Etablererfasen

Andre verdier da vi fikk barn

Jeg flytta til Trondheim etter videregående, her studerte jeg økonomi og markedsføring. En flott studentby med mange muligheter og et bredt spekter av cafeer, utesteder, konserter, idrettsarrangement; et kulturliv som jeg satte pris på som student.

Siste året som student fikk vi vårt første barn. Det endret prioriteringene. Café og uteliv ble ikke lenger det viktigste. Nettverket med familie og nære venner var det jeg savnet mest. Så vi flytta heim rett etter at utdanningen - før vi hadde fått oss jobb.

Verdiene endret seg da vi fikk barn. På Helgeland kan vi kombinere jobb og samtidig ha tid til familie og fritid i større grad sammenlignet med en storby. Det er både praktisk og hyggelig å ha besteforeldrene i nærheten.

To i utvalget flyttet rett heim etter studiene, og før jobb var på plass. Begge hadde partner herfra, og det gjorde valgene enklere. Det kan tyde på at de å ha partner fra heimstedet, påvirke flyttevalg i favør av heimstedet. Den ene av informantene visste at hun ville heim allerede på videregående, og gjorde seg tidlig kjent med jobbmarkedet og tilpasset utdanningen sin etter det. Begge la vekt på at de fikk andre verdier etter studietiden, og at praktiske forhold rundt barn, skole og jobb påvirket flyttevalget. I denne fasen er stedstilhørigheten framtrædende, og jobb kommer i andre rekke. De ønsket seg et fast holdepunkt rundt hverdagslivet som stedet og familien kan gi, som også bekreftes av studiene til Leira (2010: 249).

Familiefasen

Jobbtilbud førte meg sørover først

Jeg flytta heim i fjor, etter seks år i utlendighet etter studiene. Med på lasset fulgte mann og barn. Bodde blant annet i en kommune utenfor Oslo, og brukte et par timer hver dag på å komme meg til og fra jobb. Da vi flyttet var det en kollega som lurte på om vi var riktig vel bevarte, det er vel stor arbeidsledighet der oppe. Min tilbakemelding var at han bare skulle konsentrere seg om flyttelasset.

Vi har fått spennende jobber, og det er mange andre praktiske fordeler med å flytte heim. Dessuten fikk vi enebolig til prisen av et rekkehus i Oslo. Men det som avgjorde var heimlengselen, den ble sterkere etter at vi fikk barn. Nå bor vi litt utenfor byen i nærheten av familien, med kort vei både til fjell og hav.

De to siste informantene jobbet utenfor regionen etter studiene, men vendte heim da rette jobbtilbud dukket opp. Den ene med partner uten røtter til Helgeland, den andre med partner herfra. Begge hadde jobb før de flytte, og begge hadde barn og var veletablerte før de flyttet tilbake. Barna var under skolealder og framskyndet tidspunktet for tilbakeflytting for den ene. De at de fikk barnehageplass med en gang ble nevnt som positivt. Og begge forteller at utdanning ble vurdert opp i forhold til heimstedet allerede på videregående, men at karriereløp fikk dem til å velge andre steder rett etter studiet.

Siden folk blir mindre mobilene med årene, er det større sannsynlig at denne gruppen tilbakeflyttere blir boende på stedet, enn f.eks. de unge i letefasen. Det kan også se ut til at disse i familiefasen legger mer vekt på at de materielle og praktiske forholdene før flytting, mer enn tilbakeflytterne i letefasen og etablererfasen.

6.3 Location-perspektivet

Fire av informantene søkte jobb flere plasser i Norge, to søkte kun på heimplassen. Det styrker teorien om at Helgeland konkurrerer om de kompetente arbeidssøkerne, og at et velfungerende arbeidsmarked spiller en rolle for lokal og regional samfunnsutvikling. Dersom det er misforhold mellom tilbud og etterspørsel på kompetansearbeidsplasser kan det få betydning for tilflyttingen av unge med høyere utdanning. Følgene av en mer kunnskapsbasert økonomi/næringsliv er at flyttemønsteret endres, hvor noen «må» flytte etter jobben framfor å velge heimstedet. Sted forstått som «location» er viktig både med tanke på valgmuligheter i arbeidsmarkedet, infrastruktur og pendlermuligheter, prisnivå på boligmarkedet, mulighet for barnehageplass og til hvordan de unge tar stedet i bruk til rekreasjon og selvrealisering.

6.4 Sosialt konstruert

Fire av tilbakeflytterne var etablert i parforhold da de flyttet tilbake. I tre av forholdene var begge fra regionen, mens en hadde partner fra annen kant av landet. Halvparten hadde barn da de flytte tilbake. Det å ha familie og besteforeldre i nærheten for å få det praktiske livet til å gå rundt med full jobb, barnepass og egentid er framtreddende som flyttegrunn. Det vises også til at Helgeland har «sunne» verdier i form av trygge oppvekstmiljø og gode relasjoner. Funnene støttes av bl.a. forskningen til Villa (2005: 19-23). Forventninger og de sosiale relasjonene som blir tillagt Helgeland, med nærhet til familie og nettverk, påvirker tilbakeflyttingen. Sosialt miljø blir vektlagt i begge undersøkelsen, men sammenhengen er ikke like klar for tilbakeflytterne som i caset.

Sosiologen Arnlaug Leira viser til at man ikke skal undervurdere familiebåndene i dagens moderne verden. Familien er et viktig forankringspunkt for individer så vel som for produksjon av velferd, og hvor blant annet besteforeldre er viktige for barnefamilier (Leira 2010: 259, viser til Hagestad og Herlofson 2009). Endringene i familiemønster og familiepraksiser kjennetegnet ved at kvinner tar kontroll over egen fruktbarhet og arbeidskraft, parrelasjoner blir mer flyktige og mindre stabile,

endringer i befolkningssammensetning og færre barn, samt at flere bor alene. Muligens fører det til at heimstedet blir viktigere som et fast holdepunkt. Det er imidlertid vanskelig å trekke ut ett motiv som viktigere enn andre i valg av bosted i forhold til dybdeintervjuene, det styrkes av funnene i bo- og flyttemotivundersøkelsen fra 2008. Det kan se ut til at det er komplekse valg som ligger til grunn for flytting, også for unge med høyere utdanning. Tilbakeflytting relateres både til jobb, livsfase og relasjoner til stedet.

6.5 Oppsummering

Her har jeg analysert og diskutert tilbakeflytting både i lys av livsløp og i lys av generasjoners interessefellesskap, i henhold til problemstillingen. Den moderne verden og endringer i livsstil bidrar til økt valgfrihet både med hensyn til utdanning, jobb og levemåte. Det viser at det er komplekse valg som ligger til grunn for flytting, også for unge med høyere utdanning fra Helgeland. Tilbakeflytting relateres både til jobb, livsfase og relasjoner til stedet, hvor stedstilhørigheten er viktigste flyttegrunn blant tilbakeflytterne. Arbeid, bosted og sentrale velferdstjenester er avgjørende forutsetninger i hverdagslivet, samtidig er tilknytningen til familie, fritidstilbud og inkluderende samfunn viktig. Funnene er oppsummert i flyttefortellinger kategorisert etter livsfase. Disse fortellingene er verdifulle, fordi de skaper både individuelle og kollektive bevisstheter om hva det vil si å flytte til og bo på Helgeland.

7. Konklusjon

Café og uteliv ble ikke lenger det viktigste da vi fikk barn. Nettverket med familie og nære venner var det vi savnet mest. Så vi flytta heim straks vi var ferdig med utdanninga. Det ble helt rett for oss.

Tilbakeflytter og helgelandsambassadør

7.1 Innledning

Etter å ha tolket og analysert datagrunnlaget i lys av valgte problemstilling og valgte teori, gjenstår det å sammenfatte oppgavens hovedfunn og sette de ulike bitene av kunnskap sammen til et mer helhetlig bilde.

Oppgaven tar utgangspunkt i at sted skapes i kontinuerlig samspill mellom materielle, sosiale og kulturelle forhold, basert på unge voksne med høyere utdanning og deres meninger om å flytte «heim te Helgeland». Formålet med oppgaven er å få fram annen kunnskap om tilbakeflytting enn det politikere og planleggere tradisjonelt besitter og debatterer, og bidra til ny kunnskap i stedsutviklingsprosessene som foregår rundt i regionen.

7.2 Metodisk tilnærming

Det startet med å definere problemstilling, samle inn, systematisere og tolke informasjonen for å se etter mønstre. Jeg har vært opptatt av å innta en selvkritisk drøfting av opplegget. Blant annet har det vært utfordrende å forske på eget sted og fagfelt, både på grunn av egen forforståelse og ut fra hvordan informantene oppfatter meg som aktiv deltaker i prosessen.

Jeg støtter meg imidlertid både til Repstad (1987) og Aase og Fossåskaret (2010), som sier at innsikten ved å være nær er større enn ulempene, forutsatt at en klarer å balansere rollene og innta en reflekterende holdning underveis. Argumentasjonen vil uansett bære preg av at man ikke kan generalisere eller at funnene er statistisk signifikante. Dette studiet er mer en form for helhetsvurdering, som gir rom for refleksjon.

Opplegget har gått ut på at jeg har vært en aktiv aktør i regionens heimflytterprosjekt og utført en større surveyundersøkelse blant unge voksne som studerer eller jobber utenbys. I tillegg har jeg utført en grundig livsløpsanalyse blant tilbakeflyttere, som viser at det er komplekse og sammensatte grunner for å flytte til regionen. Den kvalitative tilnærmingen har blitt kritisert for å være idealistisk og individualiserende, for mye fokus på enkeltmenneskers meninger og neglisjere sosiale og materielle strukturer og rammevilkår. Men det er ikke nok å observere eller vise til statistiske variabler dersom en ønsker å forstå meninger og motiver, det som ligger implisitt eller underforstått bør også fram. Da må en snakke med folk. Jeg har imidlertid også innledningsvis beskrevet Helgeland som fysisk og materiell konstruksjon, for å balansere forholdet og vise at flytting må analyseres og forstås på mange nivåer.

7.3 Empiriske funn

Flertallet i caseundersøkelsen forventer å etablere seg på Helgeland etter studier/jobbet utenfor regionen. Helgeland har med andre ord et bra potensiale for tilbakeflytting i en viktig og engasjert gruppe unge mennesker med høyere utdanning. Ni av ti legger vekt på «nærhet til familien» som viktig flyttemotiv. Deretter følger «naturen», «oppvekstvilkårene» og «boligvilkårene», mens «jobb» kun nevnes av fire av ti. Sett i et livsløpsperspektiv er de fleste i letefasen; proaktive på søk etter hvilken utdanning de skal ta, hvilket yrke de skal velge, hvilke verdier som er viktige for dem og hvor de ønsker å etablere seg etterhvert. Undersøkelsen viser også at fire av ti mener at næringslivet på Helgeland er framtidsrettet og solid.

Funnene fra dybdeintervjuene går mer detaljert til verks, og viser at tilbakeflytting relateres både til jobb, livsfase, partner, barn og relasjoner til stedet, hvor stedstilhørigheten er viktigste flyttegrunn. Men arbeid, bosted og sentrale velferdstjenester og fritidstilbud nevnes også som flyttegrunner. Sett i lys av livsfasene har informantene i «letefasen» svakere stedstilhørighet enn de i «etablererfasen» og «familiefasen». Det i «etablererfasen» ser ut til å være mest tilbøyelige til å flytte heim uten å ha jobb på plass. I «familiefasen» er de mer materiell og praktisk orientert. Foreldrenes innsats som støtteapparat under barnas utdannings- og karriereløp har betydning, slik var det ikke nødvendigvis i industrisamfunnet.

Funnene er sammenfattet i flyttefortellinger som viser at stedstilhørighet og familieband blir nevnt som viktigste flyttegrunner. Videre viser de at motiver og preferanser justeres underveis i livsløpsprosessene, påvirket av materielle, individuelle og relasjonelle forhold. Fortellingene er verdifulle, fordi de setter ord på hva de unger føler for Helgeland og gir innsikt i hverdagsliv og preferanser i ulike livsfaser, slik er de med på å påvirke de individuelle og kollektive bevisstheten om hva som gir hver og en lyst til å bo på Helgeland. Det at både sted og familie ser ut til å ha fått økt betydning i den moderne verden styrkes både av egne funn og annen flytteforskning, som jeg viser til i datagjennomgangen.

7.4 Avslutning

Sett i et samfunnsfaglig perspektiv og basert på endringene i vår moderne verden er det umulig å forutsi hvilke flyttemotiv som ligger til grunn for tilbakeflytting 5 eller 10 år fram i tid. Det oppgaven viser er imidlertid at de unge er reflekssive og proaktive, og tar valg om flytting og bosted basert på en rekke beregninger ved sin nåværende livssituasjon, både påvirket av hendelser i fortiden og forventninger til framtiden. Slik kan deres meninger og fortellinger bidra til å øke stedsattraktivitet til Helgeland.

Helgeland har mange muligheter og fordeler som gir grunn til videre optimisme. Regionens er begunstiget med rike naturressurser, har et allsidig og framtidsrettet næringsliv og en regjering opptatt av å ta hele landet i bruk - og ikke minst er det mange kompetente unge voksne som ønsker seg heim. Disse er gode ambassadører og fortellerskapere, vel verdt å ta vare på og bruke aktivt i omdømmebygging og stedsutviklingsprosesser. Deres tanker og adferd er med på å konstruere og relansere Helgeland.

Det kunne vært interessant å se nærmere på flyttehistoriene til andre typer tilflyttere, fordi Helgeland trenger økt tilflytting generelt. En annen interessant problemstilling er å se på mulige stedsutviklingstiltak ut fra funnene i oppgaven. Men begrenset med tid og ressurser til rådighet gjør at jeg må stoppe her. Tiltakene kan kanskje komme i neste oppgave.

Litteraturhenvisninger

- Bang, H. 1995. *Organisasjonskultur*. Oslo: Tano forlag
- Berg, N. Dale, B. Lysgård, H.K, Løfgren, A. 2004. *Mennesker, steder og regionale endringer*, Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Berteaux, D. 1981 "Biography and society The life History Approach in the Social Sciences" Editet by Daniel Bertaux SAGE publications Inc, California
- Brox, O. 1969. Hva skjer i Nord-Norge? en studie i norsk utkantpolitikk (3.opplag) Oslo: Pax.
- Brox, O. 1995. *Praktisk samfunnsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bullvåg, E. 2010: 3-32. Fremtidens Helgeland. Helgland i dag. 3-32 Utgitt av Helgeland Sparebank
- Eikeland, S. 1991. «Kva fortel livsløpsanalyser om utviklingsproblema på Finnmarkskysten?» I Tidsskrift for samfunnsforskning. Årgang 32, s 229-248
- Fossbakken, E. 2010. «Facebook større enn VG Nett og NRK P1» www.kampanje.com/medier/article565776.ece [14.04.2010]
- Fosso, E. J. 2004. "Unges flytting – et spørsmål om identitet og myter om marginale og sentrale steder?" I Berg m.fl. (red) *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir akademiske forlag
- Frønes, I. og R. Brusdal 2010: 393-413 «Livsløp, generasjoner og sosial endring» I Frønes og Kjølsvold (red.) *Det norske samfunn* 6.utgave. Oslo: Gyldendal akademiske
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gjøsunde, P. og Husby, R.Erikson 2010: 64-73 «Faser i den sosiale utvikling». *Psykologi, mennesket i utvikling*. Cappelen Damm
- Gullestad, M. «Kunnskap for hvem? Nære steder, nye rom» 232-262
- Gunnerius, Willy 2003: *Aktør, handling og struktur. Grunnlagsproblemer i samfunnsvitenskapen*. Kap. 16: 336-367
- Hansen J. C. 2004. «Ungdoms forhold til sted: Er Rjukan et blivende sted?» I Berg m.fl. (red) *Mennesker, steder og regionale endringer*, Trondheim: Tapir akademiske forlag

- Hansen J.C. og Selstad T. 1999. «Regional omstilling – strukturbestemt eller styrbar?» Oslo: Universitetsforlaget
- Horisont Helgeland 2012 utgitt av Helgeland Sparebank (www.hsb.no 2 nov. 2012)
- Johannessen, A., Tufte, P. og Christoffersen L. 2010. 4. utgave. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Leira, A. 2010: 237-260 «Familier og velferdsstat – en ny kompleksitet» I Frønes og Kjølørød (red.) *Det norske samfunn* 6.utgave. Oslo: Gyldendal akademiske
- Massey, D. 1994. “A Global Sense of Place” i *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Moldenæs, T. 2006. *I sitt bilde. Identitet og identitetskonstruksjon i lokalsamfunn* Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Moldenæs, T. 2011 «Vi investerer i opplevelser». Norsk antropologisk tidsskrift 01/2011
- Munkejord, M. C. 2009 *Hjemme i nord. En analyse av stedsopplevelser med utgangspunkt i kvinnelige og mannlige innflytteres fortellinger om hverdagsliv i Havøysund og Vadsø*. Avhandling for graden ph-d.-grad i kultur- og samfunnsfag. Universitetet i Tromsø
- Nationen 13. august 2012 «Drømmen om stort hus og bedre tid frister oslofolk til å flytte»
- NESH 2006. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi*. De nasjonale forskningsetiske komiteer.
- Nesje, L.M. 2008 Flytting til og frå Bykle Agderforskning Prosjektrapport nr. 5/2008
- Nordbye, A-K. B. 2009 «En smak av støl, en smak av frihet og natur. Om minner, sanser og følelser i (re)-konstruksjon av sted». *Norsk Antropologisk tidsskrift*. Vol. 20 NR 1: 57-69 Universitetsforlaget
- NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*. Kommunal- og regionaldepartementet.
- Nyseth T. og Viken A. 2009. *Place Reinvention Northern Perspectives*. England: Ashgate Publishing Company
- Rana Blad 13.11.2012 «Utviklinga i nord bremses. Lav samferdselsatsing» bekymrer»
- Repstad, P. 1987. *Mellom nærhet og distanse*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- RUT 2011 *Regionale utviklingstrekk 2011*. Kommunal- og regionaldepartementet

- Ruud, M. E., Brattbakk, I., Røe, P-G. og Vestby, G-M. 2007: *Sosiokulturelle stedsanalyser – en veileder*. NIBR, Akershus fylkeskommune, Husbanken, Kommunal- og regionaldepartementet, Miljødepartementet
- Rye, J. F. 2006. Lokal kapital og arvelig bofasthet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 6 (1) side 3-24
- Røe, P.G., Eidheim F. og Schmidt, L. 2002. *Sandvika i støpeskjeen. En sosiokulturell studie av stedsutvikling* NIBR-rapport 2002:14
- Sennet, R (2008): *Det fleksible mennesket*. 3. opplag. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Skålholt, A. 2008 ØF-rapport nr. 20/2008 Motstrøms – om bulyst, demografi og arbeidslyst Østlandsforskning
- Stortingsmelding nr. 25 (2008–2009) Lokal vekstkraft og framtidstru. Om distrikts- og regionalpolitikk.
- Sørli, K. 2004. *Regionale trender*. NIBR-rapport 2004:2
- Sørli, K. 2006. «Bosettingspreferanser, flyttemotiver og flytteprosesser. Status og perspektiver omkring den regionale befolkningsutviklingen i Norge». Notat til Kommunal og regionaldepartementet, 16.2.2006.
- Sørli, K. 2010: 457-478. «Bosetting, flytting og regional utvikling». I Frønes og Kjølsvold (red.) *Det norske samfunn* 6.utgave Oslo: Gyldendal akademiske
- Thrift, N. og Glenni, P. 1997. «Historisk kartlegging av urbant liv og moderne konsum» i J. Aspen og J. Pløger (red.) *På sporet av byen Lesning av senmoderne byliv*; oversatt av K.O.Eliassen og R.B.Myklebust Oslo:Spartacus
- Vareide, K. og Nyborg H.S. 2011. «Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Nordland» Telemarkforskning, notat 29/2011 (lastet ned på telemarkforskning.no 10. mai 2011)
- Vatne, E. 2004. «Lokalisering av næringsaktivitet». I Linqvist (red.) *Ressurser og omstilling – et geografisk perspektiv på regional omstilling i Norge*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke side 55-90
- Villa, M. 2005 «Bygda som bustad». Rapport Bygdeforskning 1/05, NTNU-Trykk Trondheim
- Skålholt, A. og Batt-Rawden K.B. 2008. «Regionenes kamp? – om tilflyttingsprosjekter». Østlandsforskning: ØF-rapport nr. 19, 2008.
- Lønning, D. og Teigen H. 2010. «Tilflytting til småsteder og distrikt. Kva tiltak verkar? Ein kunnskapsstudie av utviklingsrelevante norske bidrag frå perioden 1999 – 2009». Høgskolen i Lillehammer
- Aase, T.H. og Fossåskaret, E. 2010 (2. opplag) *Skapte virkeligheter*. Oslo: Universitetsforlaget

Vedlegg: Spørsmål i surveyundersøkelsen

Del 1 Fakta:

Alder

- under 20 år
- 20-29 år
- 30-39 år
- 40 år og eldre

Kjønn

- kvinne
- mann

Skole/jobb status

- student
- i jobb
- ledig på jobbmarkedet

På jobsøking

- i 2012
- i 2013
- i 2014 eller senere
- vet ikke

Del 2 Preferanser til Helgeland:

Har du planer om å flytte tilbake til Helgeland?

- er allerede på Helgeland
- ja
- nei
- vet ikke

De som svarer ja og er allerede på Helgeland får følgende oppfølgingsspørsmål:

Hva er de viktigste grunnene til å flytte til Helgeland? (kan krysse av for flere)

- arbeidstilbud (karrieremuligheter, utfordrende jobb, lønn, arbeidsmiljø)
- oppvekstvilkår (barnehage - og skoletilbud, trygt miljø)
- nærhet til familie og venner
- infrastruktur
- bovilkår (bokostnader, kort vei til jobb, lite rushtrafikk)
- kulturliv (teater, lag og foreninger, konserter)
- naturen (nærhet til fjell, hav, tilrettelagte idrettsanlegg og turløyper)
- klimaet
- utdanningstilbud
- andre faktorer, skriv inn....
- ingen viktige årsaker

Hva mener du om følgende utsagn:

Helgeland kjennetegnes av et variert næringsliv med god lønnsomhet

(skår fra 1 til 5, hvor 1 er helt feil og 5 er helt riktig + vet ikke).

Sett av plass til å utdype svaret. Om du er enig/uenig, begrunn gjerne her...

Helgeland har et innovativt og framtidsrettet næringsliv

(skår fra 1 til 5, hvor 1 er helt feil og 5 er helt riktig + vet ikke).

Sett av plass til å utdype svaret. Om du er enig/uenig, begrunn gjerne her

Jeg har gode arbeidsmuligheter på Helgeland i framtiden

(skår fra 1 til 5, hvor 1 er helt feil og 5 er helt riktig + vet ikke).

Sett av plass til å utdype svaret. Om du er enig/uenig, begrunn gjerne her...

Det er stor sannsynlighet for at jeg etablerer meg på Helgeland en gang i framtiden

Skala 1-5 hvor 1 er ikke sannsynlig og 5 svært sannsynlig + vet ikke + har allerede flyttet tilbake

Hva er det som skiller Helgeland, som bosted, fra resten av landet?

Åpent spørsmål...

Del 3 Om Vivilheim (har ikke med oppgaven å gjøre)

Hvor ofte leser du Rana Blad/Helgeland Arbeiderblad?

- daglig
- noen ganger i uka
- noen ganger i måneden
- aldri

Viktigste fordel(er) med Vivilheim (kan krysse av for flere alternativer)

- nettverk til lokalt næringsliv
- får lokalavisa daglig og kan følge med ledige stillinger, nyheter, sport, kultur, debatter m.m.
- informasjon fra næringslivet om ledige stillinger, arrangement, konkurranser m.m.
- rabatt på servering på utesteder (Babettes, Gilles)
- sammenkomster i ferier
- trene til gunstig pris i ferier (Friskhuset)
- cv-basen
- andre faktorer, skriv inn.....

Hvilke andre Vivilheim-fordeler kunne du tenke deg

- åpent spørsmål

Kan Vivilheim medvirke til å øke tilflyttingen til Helgeland?

- ja
- nei
- vet ikke

Takk for at du svarte på undersøkelsen. Ditt bidrag er viktig!

Vedlegg: Oppsummering survey i tabell

Noen av funnene fra web-surveyen, oktober 2011:

Svarene i parentes viser resultatene fra 2010.

- 14 % (10) har kommet heim
- 63 % (61) vil heim
- 23 % (27) vet/tror ikke de kommer heim
- 40 % (35) mener Helgeland kjennetegnes ved et variert næringsliv med god lønnsomhet
- 40 % (26) mener Helgeland har et innovativt og framtidsrettet næringsliv
- 56 % (52) mener de har gode arbeidsmuligheter på Helgeland
- 71 % (71) mener det er sannsynlig at de flytter til Helgeland

Av de som vil heim mener:

- 89% (91) at nærhet til familie og venner er viktigste grunner til å flytte til Helgeland
- 71% (70) at naturen er en av de viktigste grunner til å flytte til Helgeland
- 63 % (59) at oppvekstvilkårene er en av de viktigste grunnene til å flytte Helgeland
- 57% (52) at bovilkår er en av de viktigste grunner til å flytte hit
- 42% (41) at jobbtilbud er en av de viktigste grunner til å flytte hit
- 18% (18 %) at kulturtilbud er en av de viktigste grunner til å flytte hit

Vedlegg: Kommentarer til survey

Oppsummering av de kommentarer som nevnes av flere:

«Hoveddiskurs»

Helgeland er fantastisk plass å bo, spennende jobb, trygt og bra for ungene å vokse opp her, flott natur og masse muligheter jakt, fiske ski m.m., korte avstander til det meste av det jeg trenger/ sammensetningen av fjor, fjell, by og bygd er enestående, tror på utvikling om det blir storflyplass, olje og gassutvinningen, næringslivet er i stadig utvikling, bra at det blir kunnskapssenter, det sosiale miljøet, ingen slår helgelendinger, vakkert uansett årstid, positive og engasjerte lokalsamfunn, gode muligheter til å etablere egen bedrift, billigere å bo og leve enn i storbyene.

«Motdiskurs»

Vanskelig å få barnehageplass etter hovedopptak, presset boligmarkedet/få tomter, arbeidsmarkedet er begrenset/vanskelig å finne jobb innen eget fagfelt, dårlig infrastruktur (flytilbud, veistandard, kostbart å reise), lite utdanningstilbud, vet ikke nok om hvilke jobbmuligheter som finnes.

Vedlegg: intervjuguide dybdeintervju

Starte med å presentere meg selv og formålet med oppgaven og hvorfor jeg ønsker deres flyttehistorier.

Kan du si litt om deg selv og din bakgrunn, om utdanningen din og hvorfor du valgte å komme heim. Bruk den tiden du trenger. Viktig at det blir så riktig for deg som mulig:)

Fortell litt om deg selv, din flyttehistorie:

- Alder? Hvor vokste du opp? Søsken? Hvor bor familien i dag?
- Sivilstatus? Evt. hvor kommer partner fra? Når møttes dere? Siv. status da dere flytta?
- Barn? Evt. alder?
- Utdanningen din... Når flyttet du heimefra? Årstall? Hva var det som fikk deg til å velge nettopp den utdanningen? Når startet/var du ferdig? Hva gjorde du etter studiet? (jobb, pause, søkte du jobb flere steder i landet) Hvor hadde du ditt nettverk da du studerte, hvordan er det i dag?
- Hva fikk deg til å flytte heim? Når? Noen spesielle hendelser du husker godt? Når ble du obs på dette, etter at du kom heim eller før?
- Er det flere forhold som påvirket valget ditt om å flytte... Jobbtilbud, boligforhold, oppvekst, nærhet til familie, venner, kjæreste, naboer, kollegaer, naturen, fritidsinteresser, kulturtilbud, nærhet til urbane fordeler/landlige fordeler, servicetilbud, infrastruktur, barnepass
- Hva slags levemåte/livsstil er det du søkte på Helgeland?
- Om evt. partner ikke hadde vært fra regionen, tror du at du hadde bodd her da?
- Føles valget riktig i dag, nå som du har bodd her en stund – eller har du planer om å flytte?
- Hva er heime for deg, hvordan vil du beskrive det?
- Er det noe annet du kommer på?

Tabellvedlegg

Befolkning 2 0-39 år	2002	2012	i antall	i prosent
1811 Bindal	384	273	-111	-28,9
1812 Sømna	545	403	-142	-26,1
1813 Brønnøy	2004	1759	-245	-12,2
1815 Vega	297	232	-65	-21,9
1816 Vevelstad	137	116	-21	-15,3
1818 Herøy (Nordl.)	442	416	-26	-5,9
1820 Alstahaug	2022	1651	-371	-18,3
1822 Leirfjord	497	508	11	2,2
1824 Vefsn	3568	2965	-603	-16,9
1825 Grane	345	270	-75	-21,7
1826 Hattfjelldal	393	292	-101	-25,7
1827 Dønna	380	274	-106	-27,9
1828 Nesna	466	430	-36	-7,7
1832 Hemnes	1118	935	-183	-16,4
1833 Rana	6710	5850	-860	-12,8
1834 Lurøy	505	427	-78	-15,4
1835 Træna	121	123	2	1,7
1836 Rødøy	339	252	-87	-25,7
Sum Helgeland	20273	17176	-3097	-15,3
Sum Nordland	62031	55184	-6847	-11,0
Nordl eks Helgeland	41758	38008	-3750	-9,0
Befolkning øk.reg.	2002	2012	i antall	i prosent
Brønnøysund	13459	13145	-314	-2,4
Sandnessjøen	15565	15057	-508	-3,4
Mosjøen	16656	16169	-487	-3,0
Mo i Rana	31785	32050	265	0,8
Sum Helgeland	77465	76421	-1044	-1,4
Innvandring	2002	2012	i antall	i prosent
1893 Brønnøysund	243	571	328	135,0
1894 Sandnessjøen	518	1123	605	116,8
1895 Mosjøen	377	727	350	92,8
1896 Mo i Rana	713	1525	812	113,9
Sum Helgeland	1851	3946	2095	113,2

Tabell 4 Befolkningsutvikling

høyere utdanning 16 år og over	2001 i %	2011 i %
1811 Bindal	10,1	16,4
1812 Sømna	14,2	17,7
1813 Brønnøy	15,5	20,9
1815 Vega	12	16,5
1816 Vevelstad	10,3	16,4
1818 Herøy (Nordl.)	9,5	14,6
1820 Alstahaug	18,6	24,2
1822 Leirfjord	11,6	19,5
1824 Vefsn	15,6	20,9
1825 Grane	10,3	12,9
1826 Hattfjelldal	12	15,5
1827 Dønna	13	16,9
1828 Nesna	21,7	26,1
1832 Hemnes	12,2	16
1833 Rana	16,5	21,7
1834 Lurøy	10,7	15
1835 Træna	10,8	17
1836 Rødøy	10,6	15,4
Sum Helgeland	13,1	18,0
Sum Nordland	16,7	22,4
Sum hele landet	22,6	29,1

Tabell 5 Andel med høyere utdanning